

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Bilim Dalı

**KADIN GİRİŞİMCİLERİN KREDİYE ERİŞEBİLİRLİĞİ: KADIN
GİRİŞİMCİ KREDİ DESTEK PAKETLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Berçem AKBAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KADIN GİRİŞİMCİLERİN KREDİYE ERİŞEBİLİRLİĞİ: KADIN GİRİŞİMCİ KREDİ
DESTEK PAKETLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Berçem AKBAŞ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

Berçem AKBAŞ

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Selcen ÖZTÜRK** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

[İmza]

Berçem AKBAş

19 yaşıma ve

İçimdeki tüm o şuursuz kadınlara...

TEŞEKKÜR

Öncelikle üniversite hayatım boyunca kendisi ile aynı havayı solumaktan gurur duyduğum, iktisat bilimini ışıklandırıp önüme koyan ve sevdiren canım hocam Prof. Dr. Hüseyin Özel'e,

Gençlik dertlerimi oyun teorisi ile harmanlayıp benimle uzun uzun rasyonalite sohbetleri eden, vefatı ile derin bir üzüntü duyduğum Doç. Dr. Naci Canpolat'a,

Tez sürecim boyunca desteğini ve ilgisini esirgemeyen tez danışmanım sevgili Doç. Dr. Selcen Öztürk'e,

Gözyaşlarımı yanında birer kahkahaya dönüştürebildiğim, hayatımdaki sıfatlarına tez danışmanlığını da ekleyen, bunu büyük bir neşeyle gerçekleştirip uykusuzluğuma eşlik eden canım dostum Asist. Prof. Perihan Özge Saygın'a,

Neyi hayal etsem gerçeğe dönüştürmeme destek veren, birlikte değişip dönüştüğüm, büyüdüğüm, yüksek lisansımı tamamlamam için beni hep cesaretlendiren canım Yelda'ya,

Ebeveynliği kendi deneyimim ile algıladıktan sonra teşekkür etmenin iyice zorlaştığı sevgili Annem Çiğdem'e ve Babam Serdar'a,

Varlıkları ile her günümü şenlikli bir gösteriye dönüştüren biricik çocuklarım Derin ve Taylan'a ve ebeveynliğimin eşlikçisi Doğan'a,

Kardeşlerim Turaç ve Nur'a, her zaman koşup gelen, canım ablam Yüce'ye, dayım Ozan'a ve biricik teyzem Özdem'e,

Seçilmiş kardeşlerim, dertlerimin de gülüşlerimin de en güzel ortakları Ecmel'e ve Alpay'a,

Hayatımdaki varlıklarından büyük bir mutluluk duyduğum Eda'ya, Çınar'a, Nehir'e ve Maryat'a,

Çalışmaya büyük destek veren Halkbank Girişimci Bankacılık Daire Başkanlığı'na ve özellikle birim çalışanları Nazile Nur Çınar ve Batuhan Bakırcı'ya,

Ve bankadaki zorlu mesai saatlerimizi birlikte çekilir kıldığımız bugüne dek çalıştığım tüm mesai arkadaşlarıma,

Sonsuz teşekkürler...

ÖZET

AKBAŞ Berçem. Kadın Girişimcilerin Krediyeye Erişebilirliği: Kadın Girişimci Kredi Destek Paketleri Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Bu çalışma son yıllarda kadın girişimciliğinin desteklenmesi amacı ile bankacılık sektöründe ve diğer fon verenler kuruluşlarca hazırlanan kadın girişimci kredisi ve diğer desteklerin kadın girişimciliğine katkısını inceleme amacı ile hazırlanmıştır. Bu kapsamda girişimcilik ve kadın girişimciliği kavramları, erkek girişimciliğinden kadın girişimciliğini ayıran özellikler, girişimcilik serüveninde kadın girişimcilerin karşılaştığı sorunlar açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ana eksenini ise 2021 yılı sonrasında kadınların kullanımına sunulan kadın girişimci kredisi paketlerinin kadın girişimciliğine katkısını incelemek amacı ile veri analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda Kadın Girişimci Kredisi adı ile kullanılan kredilerin erkek girişimcilere kullanılan girişimci kredilerinden özellikli bir farklılık göstermediği görülmüştür. Bu tespit ile kadın girişimciliğinin artırılması adına genel programlar oluşturulması yerine daha özele inerek, kadının iş hayatındaki var olma sorunlarına daha özel çözümler getirilmesi gerektiği öne sürülmüştür.

Anahtar Sözcükler

Girişimcilik, kadın girişimci, finansmana erişim, girişimci kredileri

ABSTRACT

AKBAŞ Berçem. *Accessibility to Credit of Female Entrepreneurs: An Analysis on Loan Support Packages for Female Entrepreneurs*, Master's Thesis, Ankara, 2024.

This study aims to examine the effects of loans and other support packages which are designed by the banking system and other organizations to support female entrepreneurs. With this aim, first we explain meaning of entrepreneurship and female entrepreneurship, the difference between female and male entrepreneurs, problems faced by females in entrepreneurial process. The main axis of the study is to analyze data of loan packages used by women after 2021 to examine the contribution of female entrepreneurs loan packages on female entrepreneurship. As a result of the study, it is observed loans granted under the name of Women Entrepreneur Credit is not show a significant and effective difference compared to entrepreneur loans granted to males. However, they particularly create a positive differentiation in terms of access time to credit, especially for newly established businesses. The conclusion drawn is that women entrepreneurs loans have an impact on the number of new women entrepreneurs. Since no significant differences are observed in other areas, it is emphasized that instead of creating general programs to enhance women entrepreneurship, more specific solutions should be developed to address the unique challenges faced by women in the business world. This includes focusing on education and by that transforming societal awareness to eliminate gender-based roles.

Keywords

Entrepreneurship, female entrepreneurs, access to finance, entrepreneur loans

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ADAMA.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ.....	4
1.1. GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI.....	4
1.2. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ KAVRAMI.....	7
1.3. KADIN GİRİŞİMCİLERİN KARŞILAŞTIĞI TEMEL SORUNLAR.....	9
2. BÖLÜM: GİRİŞİMCİ DESTEK PROGRAMLARI VE KREDİLERİ.....	15
2.1. TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLERE KREDİ DESTEĞİ SAĞLAYAN KURUM VE KURULUŞLAR.....	16
2.2. GİRİŞİMCİ KREDİ DESTEK PAKETLERİNİN ÖZELLİKLERİ.....	19
2.2.1. Tekno Girişimci Kredisi.....	19
2.2.2. Cesur Girişimci Kredisi.....	20
2.2.3. Genç Girişimci Kredisi.....	20
2.2.4. Usta Girişimci Kredisi.....	20
2.2.5. Halk Girişimci Kredisi.....	20

2.2.6. Kadın Girişimci Kredisi.....	20
3. BÖLÜM: GİRİŞİMCİ KREDİ PAKETLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ	24
3.1. KADIN GİRİŞİMCİ VE GİRİŞİMCİ KREDİLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI	25
3.1.1. Yıllar İtibariyle Kullandırım Tutarlarının ve Paylarının Karşılaştırması	25
3.1.2. Kullandırılan Kredilerin Sektörel Karşılaştırması	27
3.1.3. Kredi Kullanan Şirketlerin Bölge ve Sektör Dağılımı	29
3.1.4. Ulaştırma Sektörüne Özel Bir Bakış	30
3.1.5. Girişimcilerin Krediyeye Erişme Sürelerinin Karşılaştırması	31
SONUÇ	35
KAYNAKÇA	40
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	42
EK 2. ETİK KURUL / KOMİSYON İZİNİ YA DA MUAFİYET FORMU.....	44

KISALTMALAR DİZİNİ

ABİDEM	: Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezleri
İŞKUR	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
KGM	: Küresel Girişimcilik Monitörü
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
TESKOMB	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1 : Kadın Girişimci ve Girişimci Kredilerinin Kullandırım Tutarları	25
Tablo 2 : Kadın Girişimci ve Girişimci Kredilerinin Yıllar Kullandırım Oranları	26
Tablo 3 : Kadın Girişimci Kredisi Kullanan Firmaların Sektörel Dağılımı (Tutara Göre)	27
Tablo 4 : Girişimci Kredisi Kullanan Erkek İşletmelerin Sektörel Dağılımı (Tutara Göre)	28
Tablo 5 : Erkek Girişimci Kredilerinin Bölgesel ve Sektörel Dağılımı	29
Tablo 6 : Kadın Girişimci Kredilerinin Bölgesel ve Sektörel Dağılımı	29
Tablo 7 : Kuruluş Tarihinden Krediye Erişime Kadar Geçen Süre Karşılaştırması	32
Tablo 8 : 2021 Yılından Sonra Kurulan ve Kredi Kullanan Firmaların Sektörel Dağılımı	33
Tablo 9 : Türkiye’de İşgücünde İşverenlerin Oranı	36

GİRİŞ

Girişimcilik, ekonomik gelişmede rol oynayan en önemli faktörlerden biridir. Piyasa ekonomilerinin yükselişi ile birlikte ticari hayatın gelişmesi için itici bir güç olarak görülmeye başlanan girişimcilik, yaratıcılık, yenilikçilik ve risk alma gibi pek çok özelliği ile birlikte büyüme ve kalkınmanın motorudur.

Ticari hayatın gelişmesi için yeni işletmelerin kurulması, etkin bir şekilde yürütülmesi, istihdama katkı sağlayabilmesi ve ülke için katma değer yaratabilir hale gelmesi için girişimcilerin desteklenmesine yönelik düzenlemeler hükümetlerin ekonomik büyüme programlarına eklenmiştir. Bu programlar kapsamında çeşitli kredi destekleri, teşvikler ve hibeler gibi fon kaynaklarına erişim odaklı çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bankacılık sektöründe de küçük işletmelerin kuruluşlarından itibaren finansmana erişimlerini kolaylaştırmak amacı ile çeşitli kredi destek paketleri düzenlenmektedir.

Her alanda olduğu gibi ekonomik faaliyetlerde de dezavantajlı bir konumda olan kadınların girişimcilik ekosisteminde etkin bir varlık sürdürebilmeleri ekonomi piyasaları açısından oldukça önemlidir. Ancak herkesin eşit, etkin ve verimli çalıştığı bir ekonomik düzenin varlığı sayesinde sürdürülebilir bir ekonomik büyümeden ve kalkınmadan bahsedebilmek mümkündür. Bu nedenle kadın nüfusunun iş hayatına sağlıklı bir şekilde eklenmesinin sağlanması gerekmektedir. Buradan hareketle kadın girişimciliğinin artırılmasına, kadınların girişimciliğe teşvik edilmesine ve erkek meslektaşları ile eşit şartlarda girişimcilik ekosistemi içinde faaliyet göstermesine yönelik olarak geliştirilen programların, eğitim platformlarının ve kredi destek paketlerinin işlerliği üzerinde önemle durulması gereken konuların başında gelmektedir.

Son dönemlerde cinsiyet eşitliğine yönelik olarak hemen her alanda kadınların sesi daha çok duyulmaya başlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak yükselen bu ses kadın çalışmalarının akademik literatürde kendisine yer edinmeye başlamasını sağlamıştır. Bu alandaki çalışmalar ışığında oluşturulacak politikaların kadının iş hayatındaki etkin varlığına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızda aşağıda yer alan şu temel sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır:

- Girişimcilik nedir? İktisatçılar girişimciyi nasıl tanımlamışlardır?
- Kadın girişimci kimdir?
- Girişimcilerin temel motivasyonları nelerdir?
- Kadın girişimciler hangi özellikleri ile erkek girişimcilerden ayrılmaktadır?
- Kadın girişimcilerin karşılaştığı temel sorunlar nelerdir?

Bu kavramsal çerçeveden hareketle, kadın girişimcilerin karşılaştığı en temel sorunlardan olan finansmana erişim ve kaynak yetersizliği sorunlarını aşmaya yönelik oluşturulan kadın girişimci kredi destek paketlerinin kadınların finansmana erişimine olan etkisi nasıl olmuştur sorusunun cevaplandırılma çabası çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Literatürdeki çeşitli araştırmalar incelendiğinde bizi bu çalışmayı gerçekleştirmeye iten önemli istatistikler ile karşılaşılmıştır. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) verileri, küresel olarak tüm işverenler arasında kadınların payının 1991'de yüzde 17,3'ten 2018'de ancak yüzde 22'ye ulaştığını göstermektedir (Erdoğan, 2023). Kadın hakları ve kadının toplumsal rollerinin dönüştürülmesi konusunda gerek hükümet politikaları gerekse sivil toplum kuruluşlarınca verilen onca mücadele düşünüldüğünde aradan geçen 25 yılı aşkın sürede %5'e ancak varan bu artış cinsiyet ayrımcılığına yönelik direncin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir.

06 Mart 2024 tarihinde TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yayınlanan İstatistiklerle Kadın,2023 adlı raporda 2022 yılında 15 yaş ve üzeri nüfusun işgücüne katılma oranı kadınlarda %35,1 ve erkeklerde %71,4 olarak belirtilmiştir (TÜİK, 2024). Bir önceki raporda bu oranlar sırası ile %32,8 ve %70,3 olarak belirlenmiştir. Oysa her iki yılda da işgücüne katılan kadın ve erkek nüfusu neredeyse birbirine eşittir. Yine belirtilen raporda 2023 Haziran itibariyle kendi işini yürüten kadın girişimci sayısı 1 milyona yakinken erkek girişimci sayısı 5,45 milyonu aşmıştır.

PwC Türkiye tarafından gerçekleştirilen Çalışma Hayatında Kadınlar Endeksi 2024 çalışmasında OECD ülkelerinde cinsiyet eşitsizliği kaynaklı ortalama ücret farkının %13,5 olduğu, diğer yıllar ile ivmesi karşılaştırıldığında bu hızla giderse ancak 50 yıl

sonra kadınların erkekler ile aynı ücreti alarak çalışmaya başlayabileceği vurgulanmaktadır (PwC Türkiye, 2024).

Bütün bu umut kırıcı istatistiklerden yola çıkarak bu çalışmada kadın girişimciliğinin artırılmasına ve finansmana erişim probleminin azaltılmasına yönelik olarak geliştirildiği ileri sürülen programların, teşviklerin ve kredi paketlerinin işe yararlılığının sorgulanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde girişimcilik ve kadın girişimci kavramlarının tanımları, kadın ve erkek girişimcilerin benzer ve farklı özellikleri, kadın girişimcilerin girişimcilik yolculuklarında karşılaştıkları temel sorunlara değinilmiştir. İkinci bölümde ekonomik gelişmeye katkı sağlayacak olan girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi amacı ile hazırlanan destek programlarının incemelesi yapılmıştır. Bu kapsamda Halkbank tarafından verilen girişimci destek kredilerinin içerikleri özetlenmiştir. Üçüncü bölümde ise bir önceki bölümde detaylandırılan bu kredi paketlerinden kadın girişimci destek kredilerinin içerikleri ve şartları incelenmiş ve veri seti üzerine bir nicel analiz gerçekleştirilmiş ve sonuç bölümünde bu analizlerimizden çıkan bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır.

1.BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

1.1. GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI

Girişimcilik kavramı pek çok alanda kullanılmakla birlikte tanımı gereği daha çok ekonomi alanında kendisine yer edinmiştir. Girişimcilik, serbest piyasa ekonomilerinin yükselişi ile birlikte gündeme gelen ve ekonomik gelişmenin lokomotiflerinden biri olarak anılmaktadır. Genel bir ifade ile girişimcilik, bir kişisel değer sistemi ile birlikte iş teknikleri bilgisini kullanma ve iş geliştirmede gereksinimleri karşılamak ve problemleri çözmek için yenilikçi amaçlara hizmet eden kaynakları toplama yeteneği olarak tanımlanabilir (Soysal, 2010).

Girişimciyi ilk kez 18.yy. başlarında Richard Cantillon belirsiz bir çevrede ve süreçte risk alıp kazanç sağlayan kişi olarak tanımlamıştır (Alpdoğan & Yıldırım, 2023). Cantillon'un girişimcisinin en belirgin özelliği risk alması ve aldığı bu risk ile kazancının belirsiz olmasıdır. Girişimcinin temel uğraşısını arbitraj olarak görür ve temel motivasyonunu daima belirsizliğe karşı tetikte olması olarak açıklar (Büyüklgaz, 2020).

18.yy. ortalarında değişen toplumsal ilişkiler ve üretim mekanizmaları ile klasik iktisat teorisi ortaya çıkmış ve klasik iktisadın önemli isimlerinden olan Say "her arz kendi talebini yaratır" olarak özetlenebilecek Say Yasası ile iktisada denge kavramını yerleştiren J.B. Say, girişimciyi üretim ve dağıtım süreçlerinin ana aktörü olarak ekonominin bütün birimleri arasındaki organizasyonu sağlayan kişi olarak ele almıştır (Büyüklgaz, 2020). Say'ın girişimcilik teorisine önemli bir katkısı girişimciyi sermaye sahibinden ayırması olmuş ve bu yönüyle girişimcinin sermayedar olması gerekmeyeceği koordinasyondan görevli kişi olarak üretim sürecinde görev aldığı belirtilmiştir. Bu yönüyle modern anlamda girişimcinin sınırlarının ne olduğunu açıklayan ilk iktisatçı olmuştur (Yener, 2018). Say'e göre riskin en aza indirilebilmesi için girişimcide bilgi, ahlak ve adil olmak gibi belli yeteneklerin olması gerekmekte ve Say'ın teorisinde girişimciler ücretli yöneticiler gibi algılanmaktadır (Kılıç & Güler Aydın, 2014).

Neoklasik iktisadın ortaya çıkması ile girişimcinin aktör olarak teorilerdeki yerinin önemi azalmıştır. Bu ekolün önemli isimlerinden olan Marshall teorisinde girişimci kavramı yerine ticari yetenek kavramını kullanmış (Büyükgaz, 2020) ve Say'den farklı olarak girişimciyi hem işveren/sermayedar hem yönetici vasıfları ile ele almıştır. Marshall ticari yeteneği yenilikçilik, liderlik, yenilikleri hızlı bir şekilde hayata geçirme kabiliyeti olarak tanımlamıştır (Büyükgaz, 2020).

Girişimcilik teorisi dendiğinde alanın en önemli ismi olan Schumpeter girişimciyi ekonomik gelişmenin altında yatan bir güç olarak görmüştür (Öz, Dindarik, & Duman, 2019). Schumpeter girişimciyi tanımlarken yenilik, yaratıcılık, yaratıcı yıkım, dönüştürme becerisi ve değişiklik getirme gibi kavramları kullanmıştır. Schumpeter'e göre yaratıcı faaliyet iktisadi gelişmenin temel unsuru, girişimci ise nedenidir (Kılıç & Güler Aydın, 2014). Girişimciyi kapitalist sistemin lideri olarak gören, girişimciliği yenilik, yaratıcılık gibi kavramlar ile birlikte dinamik bir unsur olarak ele alan bu yaklaşım ve sonrasındaki eklemeler ile akademik çalışmalarda girişimcilik, girişimcinin motivasyonu, içinde bulunduğu ülke koşulları, piyasa beklentileri, cinsiyeti, kişilik özellikleri gibi psikolojik ve sosyolojik öğeleri ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır.

Marshall ve ardından Schumpeter ile yenilik, bilgi, beceri, yaratıcılık gibi özellikleri ile açıklanan girişimciliği Avusturya okulu iktisatçılarından Kirzner girişimciliği bir keşif süreci olarak ele alır ve girişimciyi uyanık bir kâşif olarak görmektedir (Cengiz, 2018). Girişimcinin kar olanaklarını gören ve piyasada dengeleyici güç olan kişiler olduğunu ancak bu dengeye ulaşamayacağını öne süren Kirzner'in girişimcisi lider ve yaratıcı özelliktedir (Kılıç & Güler Aydın, 2014).

Son olarak Chicago Okulu kurucusu F. Knight ise risk ile belirsizlik kavramlarını birbirinden farklı bir şekilde ele alarak girişimciliği tanımlamıştır. Knight'a göre risk belirli çalışmalarla ortadan kaldırılabilecekken belirsizlik işletmelerdeki bilgi kopukluğundan kaynaklandığından ortadan kaldırılamaz (Büyükgaz, 2020). Bu düşünceden hareketle Knight'ın girişimcileri belirsizlik ortamında karar alan ileriye görebilme yeteneğine sahip kişilerdir. Cantillon'da girişimci risk alan kişi iken Knight'ta belirsizlikle baş eden kişi olarak karşımıza çıkmaktadır (Kılıç & Güler Aydın, 2014).

Bütün bu teorisyenlerden özetle girişimci, 1970 sonrasında sosyoloji ve psikoloji alanlarından da büyük katkılar alarak günümüzde kullanılan haline gelmiş ve risk alan,

belirsizlikle mücadele eden, kar elde eden, piyasalardaki fırsatları görüp kâra dönüştürebilen, yenilikçi, keşfeden, yaratıcı, lider ve yöneticilik vasıflarına sahip, ileri görüşlü, atılcı kişiler olarak tanımlanabilmektedir.

Akademik yazın haricinde ticari hayatın içindeki aktörlerin tanımlarına baktığımızda, ülkemizde iş hayatının önemli kuruluşlarından biri olan TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği) girişimciyi bilinenleri en iyi yapan ve hünelerine aklını da katan, olağan ve olağandışı koşullarda işgücü ve sermaye kaynaklarını verimli bir biçimde kullanacak önlemleri düşünen, analiz eden, planlayan, yürürlüğe koyan, uygulamaya koyan ve sonuçlarını denetleyebilen kişi olarak tanımlamaktadır (Küçükaltan, 2009).

Girişimcilik konusunda sertifikalı eğitimler düzenleyen ve girişimciliği destekleyen faaliyetleri ile önemli kurumlardan biri olan KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), hazırladığı Girişimcilik El Kitabı'nda girişimciliği insanın düşünsel emeğinin ekonomik değere dönüşmesi olarak ifade ederek girişimciyi bir ürün veya hizmet üretmek için gerek duyduğu kaynakları en yüksek değeri yaratacak şekilde bir araya getirerek değer yaratan kişi olarak tanımlamıştır (Erdoğan,2024).

Gelişmeler ile birlikte geleneksel girişimci tanımlarının yerini yeni nesil girişimci tanımları almıştır. Yeni nesil girişimci yaratıcı kişiliğe sahip, teknolojiden sağlanan faydayı maksimize eden, yeniliklere duyarlı ve yenilenmeye hazır, çevreye ve insana saygılı, değişen koşullara uyum sağlayabilen, ekonomik eğilim üreten, ulusal büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayan birey olarak ifade edilmektedir (Alpdoğan & Yıldırım, 2023). Her şeyin gittikçe iç içe geçtiği bu çağda girişimciden, girişimcilik faaliyetinden bahsederken yeteneklerden sosyal koşullara, ideolojik çeşitlilikten dini değerlere, çevre duyarlılığından inovasyona kadar pek çok kavramdan söz edilebilmektedir. Günümüzde birçok ekonomik aktör için işletme, firma, girişim, Kobi (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme) gibi kelimeler birbiri yerine kullanılmaktadır.

Çalışmamızda belirli bir girişimci tanımı ve profili ele alınmamış olup daha çok iş dünyasında kullanılan, serbest piyasa ekonomilerinin bir üretim faktörü olarak ele aldığı kâr odaklı girişimci profili ele alınmıştır. Ekonomik gelişmeye, yeniliğe, toplumsal hayatın ilerlemesine doğrudan ve önemli bir katkı sağlayan, kalkınmanın öncelikli

unsurlarından olan kadın girişimci ve kadın girişimciliği çalışmamızın bundan sonraki ana incelemesini oluşturmaktadır.

1.2. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ KAVRAMI

Kadın girişimci temelde erkek meslektaşından yalnızca cinsiyet farkı ile ayrılmaktadır. Bir önceki bölümde de görüldüğü gibi yapılan girişimcilik tanımlarının içinde girişimcinin cinsiyetinin ayrıştığı hiçbir tanım bulunmamaktadır. Bununla birlikte kelimenin kökenini incelediğimizde eril ve dişil kelime ayrımı olan Fransızca “entreprendre” kelimesinden türediği ve kelime kökeninin bile maalesef eril olduğu görülebilecektir. Yüzyıllardır süren cinsiyet ayrımcılığının ve ataerkil düzenin bir neticesi olarak yapılan işin kadın tarafından yapıldığının vurgulandığı diğer tüm meslekler gibi -kadın doktor, kadın sanatçı, kadın mühendis gibi- kadın girişimcinin de erkek girişimciler ile ortak özellikleri ve/veya farklılıkları üzerinden yapılan çeşitli tanımları bulunmaktadır.

Kadın girişimci, evinin dışında kendi adına ya da ortak sıfatı ile bir ya da birkaç işyeri olan, herhangi bir mal ya da hizmetin üretilmesi, pazarlanması ve tüm işletme faaliyetleri ile kararlar alan, yürüten gerçek ve tüzel kişiler ile kendi adına ilişki kuran işinden elde ettiği kazancın üzerinde söz sahibi olan kişi olarak tanımlanabilmektedir (İlter, 2008).

Erkek ve kadın girişimcilerin faaliyetlerinde, motivasyonlarında ve işletmelerinin yönetimlerinde farklılıkların olması kadın girişimciliğinin ayrıca incelenmesine bir alan oluşturmuştur. Burada üzerinde duracağımız nokta kadın girişimcilerin yürüttüğü faaliyetlerin erkek meslektaşları ile ortak özellikleri, farklılıkları ve erkek meslektaşlarına göre karşılaştıkları temel sorunlardır.

Kadın ve erkek girişimci arasındaki ortak özellikler, sahip olunan yeteneğin kullanılma isteği, iş kurma fikri ve düşüncesi, kendi işini yönetme isteği, bağımsızlık arzusu ve ekonomik zorluklar olarak sıralanabilecektir (Çınar & Dalaman, 2022). Kadın girişimcilere bakıldığında onları bir iş kurmaya iten faktörlerin arasında erkek meslektaşları gibi bir yaratıcı fikri hayata geçirme, kendisinin patronu olma, başarı gibi olumlu etkiler yer almaktadır. Bu noktada kadınların toplumsal konumları ve ekonomik hayattaki dezavantajları düşünüldüğünde kadın girişimcinin motivasyonlarının

Schumpeter'in girişimcilerine oldukça benzediği görülebilecektir. Girişimciyi kendi özel krallıklarını var etmeye çalışan lordlara benzeten Schumpeter, girişimcinin motivasyon kaynaklarından birini mücadele ederek ve savaşarak başarı elde edip üstünlüğünü kanıtlamak olarak açıklamıştır (Araz Takay & Güler Aydın, 2013). Schumpeter'in tanımladığı girişimcilerin yaratıcı yıkım sürecini başlatan, inovatif özellikleri göz ardı edildiğinde kadın girişimcilerin mücadelesi de Schumpeter'in girişimci lordlarına benzetilebilecektir.

Aslında erkekler de geleneksel toplumsal rolleri ile girişimcilik faaliyetinde bulunmaktadır. Erkek girişimcilerin temel motivasyon kaynakları kendisine ve ailesine bakmaya yönelik sorumlulukları üzerine kurulu ataerkil düzenden gelmektedir. Tüm diğer iktisadi faaliyetlerde olduğu gibi girişimcilik kadın için ikincil erkek için ise temel sorumluluk içerisinde görülmektedir (Öztürk, 2018).

Kadın girişimciler, kendilerini kanıtlama, bağımsızlık arzusu, bulduğu bir iş fikrini hayata geçirme gibi olumlu motivasyonlarının yanı sıra ekonomik hayatta yaşadığı sorunlar nedeni ile de girişimcilik faaliyetlerine katılmaktadırlar. Erkeklerden farklı olarak kadın girişimciler iş bulma sorunu, belirli sektörlerde çalışmaya zorlanma, aile içi dengeler nedeni ile kadınlara uygun olmayan iş koşulları, kadınlara yönelik uygulanan ücret adaletsizliği, kariyerdeki yükselişte görünmez engeller olarak özetlenebilecek olan cam tavan etkisi gibi nedenler ile bu sorunları bertaraf etmek için girişimcilik faaliyetlerinde bulunmak istemektedirler.

Girişimciliğin yaygınlaştırılması ekonomik gelişmeye büyük katkı sağlarken sayısal olarak toplumun yarısını oluşturan bir kitlenin girişimcilik faaliyetlerine eşit şartlar ile dahil olamaması girişimciliğin ekonomik gelişmeye katkısını olumsuz anlamda oldukça etkilemektedir. Yalnızca ülkemizde değil tüm dünyada kadının sosyal ve ekonomik varlığının güçlendirilmesine, kadına yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik gerek sivil toplum kuruluşlarınca gerekse hükümetler olarak onca program yürütülmesine rağmen giriş bölümünde de değinilen istatistiklere yansıyan gelişmeler oldukça umut kırıcıdır.

Gelişmiş ülkelerin kadın çalışma oranlarının gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin kadın çalışma oranlarından çok daha yüksek olduğu bilinmekle birlikte halen tüm dünya

kadınları için gidilecek oldukça uzun bir yol vardır. Bu nedenle çalışmanın devamında kadın girişimciliğinin tanımlarından ziyade karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukların ortadan kaldırılması konusundaki gelişmeler vurgulanacaktır.

1.3. KADIN GİRİŞİMCİLERİN KARŞILAŞTIĞI TEMEL SORUNLAR

Kadın girişimcilerin faaliyetlerinde karşılaştıkları sorunlara bakıldığında tüm engellerin, sorunların temelde kadının bağımsızlığının önündeki engeller ile benzer olduğu görülebilecektir. Kadınların her alanda varlık gösterebilmeleri hep bir mücadele kaynağı olagelmiştir. Eğitim eşitsizliğinden toplumsal rollere, aile içi sorumluluktan erkek egemen dünyanın dayattıklarına kadar pek çok sorun hemen yaşamın her alanında kadınların önüne çıkmaktadır.

Kadınların girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştirmeleri ekonomi yazınında toplumsal kalkınma ile bağdaştırılmış ve bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu noktada kadının bir toplumda girişimcilik faaliyetlerinde yeterince ve eşit şartlar ile var olabilmesi kendi sosyal kimlik rolleri üzerinden bir toplumsal dönüşüm yaratma kapasiteleri ile eşleştirilebilecektir. Bahar Araz ve İpek Kalemci Tüzün tarafından gerçekleştirilen “Toplumsal Eylemin Girişimci Kadınlar Sosyal Kimlik Odakları Üzerinden Dönüşümü” (Araz Takay & Kalemci Tüzün, 2016) adlı çalışmada Ankara’da faaliyet gösteren çeşitli girişimci kadınlar ile yapılan görüşmelerde bu kadınların büyük bir bölümünün kendi sosyal kimliklerini anne veya eş olarak tanımladıkları ancak girişimcilik faaliyeti ile kendilerinden iş kadını olarak da bahsedebildikleri bulgusu edinilmiştir. Bu çalışmada kadın ve erkek girişimciler arasındaki en temel ayrımın kurdukları işlerin beklentilerinden kaynaklandığı, erkek girişimcilerin ekonomik beklentilere, kadın girişimcilerin ise kişisel beklentilere sahip olmaya odaklandıkları belirtilmiştir. Çalışmanın önemli bulgularından biri ise kadınların içinde buldukları toplumsal yapıyı girişimcilik faaliyetleri ile dönüştürdükleridir. Daha bağımsız, geleneksel toplumsal rollerinin dışına çıkmış güçlü görülen kadın imajları ile geleneksel sosyal kimliklerini yeniden tanımlayarak toplumun düşünce yapısını değiştirebilen kadın girişimciler yeni bir toplumsal kolektif bilincini ortaya çıkarmaktadır. Yine bu da yukarıdaki bölümlerde de değinildiği üzere devinen toplumun yenilikçi, yaratıcı yıkım sürecinin içinde yer alan Schumpeter’in girişimcisi ile oldukça özdeşleşmektedir. Bu özellikleri ile kadın girişimciler toplumsal kalkınmanın, toplumsal dönüşümün ana aktörlerindedir.

Kadının sosyal kimliği dolayısıyla girişimcilik faaliyetinde karşılaştıkları sorunlar daha girişimciliğin ilk kuruluğu hatta fikir aşamasında başlamaktadır. Yapılan araştırmalar kadınların erkeklere oranla iş kurma kararını daha zor aldığını ortaya koymuştur. Kadınların birçoğu iyi bir iş fikrini erkeklere oranla çok daha zor harekete geçirebilmektedir. Bunun altında sermaye eksikliğinden öte sosyo-kültürel rolleri yatmaktadır. Kadınlar, aile desteğinin yetersizliği, eşleri ve sosyal çevrelerince ciddiye alınmama, çocuk bakımı sorumluluğu gibi toplumsal cinsiyet rolleri, kısaca sosyal kimlikleri nedeni ile iş kurmayı geciktirmekte ve bu nedenle de pazar fırsatlarını daha başından kaçırmaktadır. Yalnızca ölkemizde de değil, tüm dünyada kadın girişimcilerin benzer başlangıç koşullarında olduğu Küresel Girişimcilik Monitörü'nün (KGM), (Global Entrepreneurship Monitor) 2023/2024 Küresel Raporundan çıkarılabilecek bulgulardandır. KGM 2023/2024 Küresel Raporunda kadınlara yönelik sosyal desteğin yetersiz olduğu ancak ekonomilerin çoğunda (48 ölkeden 28'inde) kadın girişimcilerin kaynaklara erişimi erkeklere göre tatmin edici veya daha iyi olarak değerlendirilmiştir (KGM, 2024). Raporda kadınların piyasalardaki fırsatları erkeklerden daha iyi görmesine rağmen başarısızlık korkusu ile herhangi bir iş kurmadığı belirtilmektedir. Bu bulgu literatürdeki kadınların erkeklere kıyasla genel olarak risk almaktan daha fazla kaçınmaları bulguları (Croson & Gneezy, 2009, Grossman & Eckel, 2008, Crosetto & Filippin, 2016) ile de tutarlıdır. KGM Raporunda bebek işletmeler değerlendirildiğinde 45 ölkeden yalnızca 5'inde kadın ve erkek yeni girişimci sayılarının birbirine yakın olduğu (Çin, Kolombiya, Ekvator, Tayland ve Litvanya) diğer tüm ekonomilerde yeni kurulan girişimciliklerin çoğunluğunun erkekler tarafından kurulduğu ifade edilmiştir. Bu da girişimciliğin başlangıcında, yeni kurulmuş işletmelerde onca destek programına rağmen halen bir eşitlikten bahsedilemediğini göstermektedir. Yine aynı raporda mevcut işletmelerin durumu ile yeni kurulan işletmeler karşılaştırılmış, kadınların yeni işletme kurma oranlarının erkeklere göre düşük olması ve yine var olan işletmelerin daha çok erkek girişimcilerden oluşması nedeni ile yeni işletmeler kurulduğuça bu eşitizliğin daha da arttığı sonucu ortaya çıkmıştır (KGM, 2024).

Özetle ile girişimcilik faaliyetinin başında karşılaşılan temel sorunlar şu başlıklar altında sıralanabilmektedir (Çınar & Dalaman, 2022).

- İş yeri ile birlikte ev içi ve çocuklara karşı duyulan yükümlölükler
- Toplumsal değer ve gelenekler neticesinde karşılaştıkları problemler
- Kaynak temini konusunda karşılaştıkları zorluklar
- Sosyal ilişkiler neticesinde karşılaştıkları zorluklar

Kuruluş aşamasının ardından bir kadın girişimcilerin karşılaştığı önemli diğer bir sorun, finansman bulamama, faaliyetini sürdürmek için ilave kaynaklara erişememe problemidir. Bu durum kadın girişimcileri sermaye gerektirmeyen veya görece daha düşük sermaye ile faaliyet gösterebilecekleri sektörlere yönlendirmiştir. Kadınların yapabileceği işler gibi toplumsal bir algı varken kaynak erişimi nedeni ile bu algının kırılması mümkün olamamaktadır. Kredi veren bakış açısına da bir örnek oluşturması açısından Türkiye'nin önemli bankalarından biri olan İş Bankası'nın internet sitesinde "Kadın Girişimci Nedir? Kadınlar için İş Fikirleri" başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Bu metinde kadın girişimci nedir, nasıl olunur gibi sorular cevaplanmaya çalışılmış ve kadınlara çeşitli iş fikirleri önerilerinde bulunulmuştur. Bu iş fikirleri el sanatları atölyesi açmak, sabun mum heykel yapmak, butik pastane kurmak, takı toka ve aksesuar yapımı, terzi ve tadilat işleri, sanal mağazacılık, sanatsal tablo yapımı, origami veya örgü oyuncak yapımı şeklinde sıralanmıştır (İşbank, 2023). Yazının bir sonraki başlığı "Kadın Girişimciler Az Bütçe ile Hangi İşleri Yapabilirler?" şeklindedir. Bu yazı bu konu başlığı altında bulunabilecek yüzlerce örnekten yalnızca biri olup çoğu benzer nitelikte önerilerde bulunmaktadır. Bu tip cinsiyetçi yönlendirmeler sıklıkla hem kadınların hem de erkeklerin karşılaştığı durumlardır. Fakat bu yönlendirmeler cinsiyet rolleri üzerinden yapıldığı için özellikle kadınların erkek egemen kuralların yönettiği eğitim ve ekonomi alanlarında elde ettikleri başarıları büyük ölçüde kısıtlamaktadır. Bu cinsiyetçi yönlendirmelerin yarattığı kabul görmüş bilinci değiştirmek cinsiyet eşitliği ve eşit temsiliyet, politikaların uzun dönemli hedefleri içinde olmalıdır. Daha okul çağından kadın erkek ayrımı gözetmeksizin girişimcilik dersleri verilmesi gerektiği düşüncesi sonuç bölümünde tam da buradan hareketle sunulacaktır.

Kadınların finansmana erişiminin önündeki engellerden önemli bir tanesi kredi verenlerin cinsiyet ayrımcı bakış açısıdır. Bu konuda J. Michelle Brock ve Ralph De Haas tarafından 2023 yılında "Ayrımcı Kredi Verme: Laboratuvardaki Bankacılardan Kanıtlar" (Brock & Haas, 2023) adı ile yayınlanmış makale önemli bulgulara ulaşmıştır. Çalışmada Türkiye'deki bankalarda faaliyet gösteren kredi veren çalışanlar ile saha deneyi gerçekleştirilmiş ve kadın girişimcilere kredi başvurularında erkekler ile aynı şartlarda olmalarına rağmen %26 daha fazla kefil talep edildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda edinilen önemli bir diğer bulgu ise kadın girişimcilerin erkek egemen sektörlerde kredi başvurusu yapmaları halinde ayrımcılığın çok daha belirgin hale gelmesidir. Çalışma içerisinde bunun nedenleri cinsiyet önyargısının yanı sıra

toplumsal stereotip ve algılar, kredi geçmişi, sektörel ayrımcılık, kredi veren çalışanların eğitim seviyesi ve bilinçsizliği ile açıklanmaya çalışılmıştır.

İş fikrinin bulunduğu ve belirli bir kaynağa erişimin sağlandığı varsayımı ile devam ettiğimizde kadınların mevcut işletmelerinin sürekliliğinde de erkeklere oranla çok daha fazla sorunla baş ettikleri yine yapılan çalışmalarda karşımıza çıkmaktadır. Buna en iyi örneklerden bir tanesi David Halabisky ve Helen Shymanski tarafından gerçekleştirilen “Girişimcilikte Cinsiyet Uçurumu Devam Ediyor” başlıklı çalışmadır (Halabisky & Shymanski, 2024). Bu çalışmada girişimcilikte kapandığı sanılan cinsiyet ayrımının Covid-19 pandemi sürecinde neredeyse bütün meslek gruplarında olduğu gibi, kadın girişimciliğinin erkek girişimciliğine göre çok daha olumsuz etkilenmesi, kapanma sürecinde kadınların iş hayatından aile sorumlulukları gibi nedenlerle -örneğin evde eğitim- erkeklere göre çok daha hızlı çekildiği, çok daha fazla gelir kaybına uğradığı gibi sonuçlara ulaşmışlardır. Çalışmanın önemli bulgularından biri girişimcilikteki cinsiyet eşitsizliğinin kalıcı olduğu ve cinsiyetin yarattığı uçurumun motivasyon farkları, girişimcilik becerileri, finansmana ve ağlara erişim alanlarında karşılaşılan engellerin sayısı ve ölçeği gibi faktörlerden kaynaklandığıdır.

Kadın girişimcilerin karşılaştığı diğer önemli sorunlardan biri de sektörel ayrımdır. Kadınlar geleneksel sosyal rolleri nedeni ile daha çok görünmeyen emeğin ana üreticisi olmuşlardır (Öztürk S. , 2018). Kadın emeği çocuk bakımı, yaşlı hasta bakımı, temizlik ve diğer ev işleri gibi alanlarla birlikte kendi annelik ve eş rolleri ile ev içerisinde üstlendiği sorumlulukları aksatmadan çalışabileceği yarı zamanlı işler, evden çalışma yapabileceği sektörler, sanaysiz sektörler gibi alanlarda daha yoğun olarak izlenmektedir. Kadınları hizmet sektörü gibi emek yoğun sektörlerde çalışmaya iten faktörlerden biri de yukarıda açıklanan finansman kaynaklarına erişiminin erkeklere oranla daha kısıtlı olmasından da kaynaklanmakta olup kadın girişimciliğinin dağılımın belirli sektörlerde yoğunlaşmasının toplumsal, bölgesel ve demografik yapı gibi pek çok nedeni bulunmaktadır.

Ülkemizde de tüm dünyadaki gibi yalnızca kadın olduğu için bir insanın karşılaşılabileceği ve burada sayamayacağımız pek çok sorun bulunabilecektir. Ancak bütün bu sorunlar içerisinde kadın girişimciliğinin en önemli sorununun kaynağa erişim, finansmana erişim ve buna erişimine yönelik ayrımcı yaklaşımlar olduğu düşünülmekte olup tezin ana eksenini bu sorun oluşturmaktadır. Bankacılık sektörü tarafından yapılan

fonlama haricinde gelişmiş bir finans sisteminin bulunmadığı bizim gibi ülkelerde bu girişimcilik ve finansmana erişim için oldukça önemli olduğu düşünülen bir eksendir.

Bu düşünceyi destekleyen çalışmalardan biri olan Halk Bankası'nın İstanbul Üniversitesi ile birlikte yürüttüğü "Üreten Kadınlar Girişimcilik Yolculuğu, 2023" projesinde 68 ilden 395 kadın girişimci ile anketler yapıldığı ve bu anketlerden kadın girişimcilerin kuruluş aşamasında karşılaştıkları en büyük zorluğun sermaye temini olduğu, işletmenin faaliyetlerinin sürdürülmesinde ise yaşanan en büyük sıkıntının yeni finansman kaynaklarına erişim olduğu sonucunun çıktığı belirtilmiştir (Bektaş, 2023).

İktisadi gelişimin ana unsurlarından biri olan girişimciliğin yaygınlaştırılması, verimli ve güçlü bir girişimcilik ekosisteminin oluşturulması ve bu ekosistemin içinde kadının da eşit olarak var olabilmesi için çok çeşitli politikalar oluşturulmuştur. Giriş bölümünde değindiğimiz TÜİK'in İstatistiklerle Kadın 2023 raporunda (TÜİK, 2023) belirttiği üzere 6 milyon TL'yi aşkın kendi hesabına ve işveren olarak çalışan kişilerin yalnızca %15'i kadındır. Kadınların ekonomik hayata yeterince katılmadığı gelişmiş bir ekonomiden söz etmek ise imkânsız olduğundan ve ülkemizde de yapılan konu istatistiki çalışmalar mevcut durumun değiştirilmesini işaret ettiğinden ekonomik hayattaki kadınlara yönelik koşulların iyileştirilmesi, engellerin kaldırılması ve desteklenmesi devlet politikalarının ekonomik kalkınma paketlerinde hızla kendine yer bulmuştur. Yalnızca devlet politikaları değil sivil toplum kuruluşlarınca da kadının eğitim düzeyinin artırılması, ataerkil toplum yapısının getirdiği kısıtların ortadan kaldırılması, kadının güçlendirilerek hayatın içerisinde en az erkekler kadar yer alır hale gelebilmesi için onlarca çalışma yürütülmektedir. Hiçbir ekonomik gelişme insanın kendi iç gelişimi, toplumsal gelişimi gibi sosyolojik unsurlardan arındırılmayacağından kadınların ticari hayatın istatistiklerine eşit şartlarda dahil olabilmeleri için elbette işe çok daha temelden, eğitimden, sağlıktan, aile içi sorumluluklardan vb. kadın hayatının zorlu dinamiklerinden başlamak gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler için girişimciliğin önemi vurgulanmış ve buna yönelik devlet destekli programların oluşturulmasının önemi yukarıda da belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On İkinci Kalkınma Planının (2024-2028) "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum, Sağlıklı Toplum" kısmında "İstihdam ve Çalışma Hayatı" ve "Kadın" başlıkları altında bu konuda çeşitli amaçlar ve tedbirler sıralanmıştır (SBB, 2024). Bunlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir:

- *Kadın İstihdamını artırmaya yönelik kurumsal bakım olanaklarının ekonomik ve fiziki erişilebilirliği artırılacaktır.*
- *Mikro kredi projeleri, kadın istihdamına etkisi güçlendirilerek yaygınlaştırılacaktır.*
- *Kadınların eğitim istihdam ve karar alma mekanizmalarına katılımı ile temsililerinin artırılması için kota ve ilave destekler gibi 'geçici özel önlemler' tanımlanarak uygulanacaktır.*
- *...eşit işe eşit ücret ilkesinin benimsendiği koşullarda istihdamın artırılması sağlanacaktır.*
- *Kırsalda kadın girişimciliğinin ve teknoloji okuryazarlığının artırılması, ... tarım işçisi olarak çalışan kadınların ücretli ve kayıtlı hale getirilmesi için çalışmalar yürütülecektir.*

Bu amaç ve tedbirler bir önceki kalkınma planında da benzer şekilde belirtilmiş ve özellikle 2019 yılı sonrasında girişimciliğin desteklenmesine yönelik teşvik, hibe gibi pek çok kredi desteği sıklıkla gündeme gelmiştir. Bu kredi/teşvik paketlerinin içerisinde kadın girişimci destekleri de 2021 tarihinden itibaren bankacılık sektöründe kendisine geniş bir yer bulmuştur. Bundan sonraki bölümlerde ilgili paketler detaylı bir şekilde incelenecektir.

2. BÖLÜM

GİRİŞİMCİ DESTEK PROGRAMLARI VE KREDİLERİ

80'li yıllar sanayileşmenin ardından gelen küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ile birlikte liberal politikaların ön plana çıktığı ve gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler için girişimcilik faaliyetinin yaygınlaşmaya başladığı yıllardır. Girişimciliğin desteklenmesi, girişimciliğin bir vizyon olarak yerleşmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin çoğalması, konu işletmelerin katma değer yaratmaya başlaması, istihdama katkı sağlaması ve sıcak paranın dolaşımına etkisi gibi nedenlerle tüm dünya için önemli hale gelmiştir.

Yine 80'li yıllar bilgi toplumuna geçiş ile fiziki gücün etkinliğinin zihinsel emek karşısında önemini kaybetmeye başladığı ve fikri emeğin öneminin ortaya çıktığı yıllardır (İlter, 2008). Tam da bu dönemde kadınların ekonomik hayatta gerek ücretli gerekse kendi hesabına çalışan/işveren olarak yeterince yer bulmasının ekonomik gelişmenin önünde bir engel olarak görülmeye başlamıştır. Dolayısıyla ekonomik kalkınma konusunda atılım göstermek isteyen tüm ülkeler için kadın girişimciliğinin desteklenmesi, kadınların işgücüne katılımının artırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesi ve buna yönelik destek programlarının artırılması gibi çeşitli düzenlemelerin getirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Ülkemiz için de Türkiye'nin küresel pazara dahil olması açısından önemli adımlardan biri olan 24 Ocak 1980 kararları ile ortaya konulan serbest piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte bu piyasanın en önemli aktörlerinden olan girişimcileri desteklemeye yönelik programlar oluşturulmuştur (Öztürk, Nas, & İçöz, 2008). Ülkemizde özellikle Bankacılık sektörünün reformlarının tamamlandığı ve bankacılık sektörü tarafından verilen kredi imkanlarının genişlediği 2000'li yıllardan itibaren ise girişimci destek kredi paketleri geliştirilmeye başlanmıştır.

Halen bankacılık sektörü tarafından sağlanan kredi imkânı haricinde gelişmiş bir fonlama sisteminden söz edilemeyecek olan Türkiye'de girişimcilerin kredi desteklerine rahatlıkla erişebilmeleri de bu bakımdan oldukça önemli bir inceleme sahası

oluşturmaktadır. Bu noktada ilgi odağımız halen erkek egemenliği ile yürütülen finans ve ticaret sektörünün ana aktörlerinin kredi erişimi değil, kadın girişimcilerin finansman kaynaklarına erişimi olacaktır.

Kadın girişimci kredi destek paketleri ve bu paketlerin kadın girişimciliği üzerindeki etkisinin nicel analizine geçmeden önce ülkemizdeki girişimcilere kredi desteği sağlayan kurum ve kuruluşlara değinilmek istenmektedir.

2.1. TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLERE KREDİ DESTEĞİ SAĞLAYAN KURUM VE KURULUŞLAR

Erkek ve kadın fark etmeksizin, ticari hayata atılmak isteyen ve özkaynak yetersizliği nedeni destek arayışında olan tüm girişimciler basit bir araştırma ile ilk olarak KOSGEB'e erişeceklerdir. 1990 yılında imalat sanayinde yer alan işletmelerin ekonomik yerlerinin geliştirilmesi amacı ile kurulan KOSGEB 2009'a kadar sürdürdüğü girişimci desteklerine yönelik faaliyetler ile sektörün dikkat çeken bir aktörü haline gelmiş ve 2009 yılından itibaren imalat sanayi dışında kalan pek çok sektörde de KOBİ'lerin geliştirilmesi konusunda çeşitli görevler almıştır. (Öztürk, Nas, & İçöz, 2008). KOSGEB tarafından desteklenen sektörler ve bu sektörde faaliyet gösteren/gösterecek işletmelere yönelik hibe, teşvik ve kredi destek programları ekonomik gelişmeler doğrultusunda resmî gazetede güncellenerek belirli aralıklarla yayınlanmaktadır.

Ülkemizde girişimciliği destekleyen kuruluşlardan bazıları Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TUBİTAK), İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR), Kalkınma Ajansları, Avrupa Birliği İş Geliştirme Ağı (ABİGEM), İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM), Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri (TESKOMP), Eximbank, Kredi Garanti Fonu (KGF) vb. pek çoğu kamu kuruluşu olan merkezler ve başta devlet bankaları olmak üzere bankalardır. Bu kurumlar iş geliştirmeye yönelik destekler ile birlikte sıfırdan iş kurmak isteyen girişimcilere yönelik çeşitli destek programları geliştirmişlerdir.

Finansal piyasaların güçlenmesi ile birlikte bankacılık sektöründeki kredi çeşitliliğinde ciddi bir artış meydana gelmiş ve buradan hareketle günümüzde her geçen gün hibe, kredi vb. destek paketlerinin çeşitliliği de artmıştır. Girişimcilik faaliyetinin en zorlu kısmı

olan ve belirli bir finansmana ihtiyaç duyulan iş kurma sürecinde ilgili paketlerin girişimcilerin kolaylıkla erişebileceği şekilde sunulması oldukça önemlidir. 2018 yılı ve sonrasında tüm dünyadaki parasal genişlemenin de etkisi ile birlikte bu şekilde oluşturulmuş kredi paketlerinde ciddi bir artış olmuş ve destek ve kredi paketlerin reklamlarının yapılr hale gelmesi, teknoloji ile birlikte bu tip haberlere erişimin kolaylaşması ile her geçen gün bu desteklere olan ilgi artmıştır.

Hazırlanmış bu destek paketleri hakkında bilgilere ve nasıl başvurulacağına erişmek gelişen teknoloji ile artık oldukça kolay hale gelmiştir. Örneğin bugün bir iş fikrine sahip ve girişimci olmak isteyen biri, uzaktan ve ücretsiz olarak girişimciliğin detaylarının anlatıldığı KOSGEB tarafından hazırlanmış bir eğitim programına katıldıktan ve bu program sonunda kendisine verilen girişimcilik sertifikasını aldıktan sonra KOSGEB'e iş fikri ile ilgili girişimcilik destek başvurusunda bulunabilmekte ve başvuru sonucunda yapılacak değerlendirme ile hibe desteği almaya hak kazanabilmektedir. İlgili aşamalar kolaylıkla KOSGEB'in kendi internet sitesinden gerçekleştirilebilmektedir. Sektörlere göre farklılık göstermekle birlikte 2024 yılında KOSGEB'e başvuran mikro işletmeler 50.000 TL, küçük işletmeler 100.000 TL ve orta ölçekli işletmeler 200.000 TL hibe desteğinden faydalanabilmektedir. Bu rakamlar Ar-ge programlarında bir kısmı hibe olacak şekilde 6 mio TL'ye kadar çıkabilmektedir (Koç, 2022). KOSGEB tarafından verilen desteklerin rakamları erişim kolaylığı nedeni ile çalışmaya konu edilmiş olup yine benzer rakamların yukarıda bahsedilen pek çok kuruluş tarafından verildiği bilinmektedir.

Tüm bu sözü edilen kurum ve kuruluşlarda girişimci destekleri hem kadın girişimcilere hem de erkek girişimcilere sunulmaktadır. Ancak çoğunda kadın girişimciliğinin desteklenmesi amacı ile bir alt başlık olarak "kadın girişimci destek programları" oluşturulmuştur.

Bankacılık sektöründeki destek programları incelendiğinde yine genel ekonomik koşullar ve devlet politikaları ile birlikte 2019 ve sonrasında girişimci destek kredi paketleri düzenlemelerinde ciddi bir ivme olduğu görülebilecektir. Aslında bankacılık sektöründe özellikle de 2001 krizi sonrasında konu sektörün geliştirilmesine yönelik reformların tamamlanmasının ardından KOBİ ve esnaflara yönelik her zaman çeşitli isimlerle kredi destekleri verilmiştir. Örneğin TESKOMP tarafından Esnaf ve

Sanatkârlar Kredi Kooperatifleri ve Halkbank aracılığı ile Hazine Bakanlığı'nın faiz desteği sağladığı esnaf destek kredileri uzun yıllardır verilmektedir. Benzer şekilde yine Kredi Garanti Fonu'nun kefaleti ile kamu ve özel sektör bankaları tarafından 2018 yılından bu yana piyasalara oldukça ciddi rakamlara ulaşan fon akışı sağlanmaktadır. Bankacılık sektöründe esnaf segmentinden kurumsal segmente kadar tüm firmaların kendi mali yapılarına uygun olarak düzenlenmiş yüzlerce farklı kredi enstrümanı bulunmaktadır.

Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanan Kobi Kredileri, 2023 raporunda (Mersin, 2024) tekilleştirilmemiş KOBİ kredisi kullanan müşteri adedi 6,1 milyon olarak belirlenmiş olup bunların 5,25 milyonunun mikro işletmelerden, 629 bininin küçük işletmelerden ve 183 bininin orta ölçekli işletmelerden oluştuğu tespit edilmiştir. Aynı raporda tüm bankalar tarafından 3,2 trilyon KOBİ kredisi kullandırıldığı ifade edilmektedir. Bu kredilerin %28'i KOBİ'lere kullandırılmış olup son 2 yılda KOBİ'lerinin toplam krediler içerisindeki payının %22'den %28'e yükseldiği belirtilmiştir.

Bu çalışmada bankacılık sektöründeki girişimci kredileri incelenecektir. Bu kapsamda ekonomi politikalarının bankacılık sektöründe ilk ve doğrudan uygulamaya konulduğu devlet bankaları ele alınmak istenmiştir. Nasıl ki tarım sektörü ve çiftçi dendiğinde ilk akla gelen banka kuruluş misyonu ve kredi çeşitliliğinin ağırlığı nedeni ile Ziraat Bankası ise esnaf ve KOBİ kredileri denildiğinde de bu misyon ile kurulmuş olan Halkbank akla gelmektedir.

Halkbank tarafından kamuoyuna sunulan 2023 yılı Faaliyet Raporu'nda 2023 yılında Halkbank tarafından verilen KOBİ kredilerinin toplam büyüklüğü 615,5 milyar TL'ye ulaştığı, KOBİ kredileri alanında %18,6'lık bir Pazar payı ile lider KOBİ bankası konumunu sürdürdüğü belirtilmektedir (Halkbank, 2023). İlgili raporun "Girişimcilik" başlıklı bölümünde 2023 yılında 52 bin genç girişimciye 8,4 milyar TL kredi desteği sağlandığı belirtilmektedir.

Çalışmada ilgili bankanın seçilmesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Sektördeki pazar payı ve KOBİ bankacılığı sıfatı

- Devlet bankası olması özelliği ile Merkez Bankası ve Hazine Bakanlığı gibi politika yapıcılar tarafından alınan ekonomik kararlarının öncü uygulayıcısı olarak piyasa yapıcı banka olması
- Çalışmada erkek girişimcilere oranla kadın girişimcilerin krediye erişimi ve kadın girişimci kredilerinin krediye erişebilirliğine etkisi gibi başlıklar incelenmek istendiğinden konu bankanın kadın girişimci kredilerinde sektörün %48'lik Pazar payına sahip olması (Dünya, 2023)
- Yaygın şube ağı nedeni ile erişilebilir bir banka olması ve bunun sonucunda bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin genel dağılımını yansıtmaya gerçeğe yakın bir örnek teşkil etmesi

Çalışmanın bundan sonraki tüm bölümlerinde aksi belirtilmedikçe 2021 yılı sonrasında Halkbank tarafından kullanılan girişimci destek kredileri ile kadın girişimci destek kredileri verileri analiz edilmiştir.

2.2. GİRİŞİMCİ KREDİ PAKETLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Halkbank tarafından 2021 yılı itibariyle girişimcilerin kullanımına sunulan Girişimci Kredi Destek Paketlerinin özellikleri aşağıda özetlenmiştir¹:

2.2.1. Tekno Girişimci Kredisi

Kredinin üst limiti 500.000.-TL olup yararlanabilecek girişimciler, bilişim veya yazılım sektöründe faaliyet göstermek, teknokent/teknopark bölgelerinde faaliyet göstermek, TÜBİTAK, KOSGEB veya Bakanlık gibi kamu kurum ve kuruluşlarından birinden teknoloji odaklı hibe ve destek programlarından yararlanmaya hak kazanmak gibi özelliklerin herhangi birini taşımalıdır.

---

¹ Kredi paketlerinin özellikleri <https://www.halkbankkobi.com.tr/tr/Girisimci.html> sayfasındaki kredi detayları incelenerek özetlenmiştir. Tüm kredi paketlerinin azami vadesi 60 ay olup kredi üst limitleri değişkendir. Girişimciye kullanılacak kredi tutarı ve vadesi kredi veren tarafından belirlenmektedir. Değerlendirmede mali veri ve istihbarat gibi kriterler ele alınmakta olup öznel bir değerlendirme yapılmamaktadır.

2.2.2. Cesur Girişimci Kredisi

Üniversite mezunu ve eğitim aldığı konuda en az 2 yıl deneyim sahibi olup kendi işini kurmak isteyen 45 yaşını aşmamış meslek sahiplerinin kullanabileceği bir kredidir. Üst limiti 400.000 TL olan bu kredi genel olarak doktor, avukat, veteriner, biyolog vb. mesleklere sahip olup kendi işini kuracaklara kullandırılmaktadır.

2.2.3. Genç Girişimci Kredisi

Bu kredi de tıpkı cesur girişimci kredisi gibi üniversite mezunu olup eğitimini aldığı alanda henüz iş tecrübesi bulunmayan ve 35 yaşını aşmamış meslek sahiplerinin kendi iş yerlerini kurmasına yönelik olarak kullandırılmaktadır. Örneğin eczacılık fakültesi mezunu olup kendi eczanesini açmak isteyen bir eczacı üst limiti 350.000 TL olan bu krediden faydalanabilecektir.

2.2.4. Usta Girişimci Kredisi

En az ilkokul mezunu olup mesleki kuruluşlardan eğitim vb. bir sertifikası bulunan ve iş kolunda deneyim sahibi olup işyerini açan veya açmak isteyen girişimciler kullanabilecektir. Başvuru için girişimcinin 45 yaşını aşmamış olmak, mesleki yeterlilik belgesine sahip olmak, iş kolunda en az 3 yıl deneyimli olmak gibi özellikleri taşıyor olması gerekmekte olup ağırlıklı olarak kuaför, terzi gibi çıraklık faaliyetlerini yürütüp girişimci olmaya karar verenlere kullandırılmaktadır. Üst limiti 300.000 TL'dir.

2.2.5. Halk Girişimci Kredisi

En az ilkokul mezunu, 45 yaşını açmamış tüm girişimciler kullanabilmekte olup üst limiti 250.000 TL'dir. Kredinin kullandırımı için başka herhangi bir şart aranmamaktadır.

2.2.6. Kadın Girişimci Kredisi

Bu krediyi kullanmak isteyen işini kurmuş veya kuracak girişimcinin kadın olması veya tüzel şirketlerde en az %51 paya sahip olması yeterli olup hiçbir meslek grubu/sektör

ayırt etmeden, koşul gerektirmeden doğrudan kadın girişimcilere yönelik bir kredi paketidir².

Kredinin azami limiti firma faaliyet süresine göre değişmekte olup işini kurmuş kadın girişimcilere 500.000 TL ve yeni iş kurmuş/faaliyet süresi 6 ayı geçmeyen işletmelere 350.000.-TL'dir.

Konu pakete ilave olarak banka tarafından kadın girişimcilere özel Büyüyen Kadın İhracatçı Kredisi, Okul Öncesi Eğitim Kurumları Destek Paketi, Kadın Kooperatifleri Destek Paketi ve Kadın Girişimcilere Sıfır Faizli Esnaf Kredisi paketleri de oluşturulmuştur. Banka Üreten Kadın Akademisi başlığı ile doğrudan internet sitesi aracılığı ile kadın girişimcilere yönelik bir eğitim programı da oluşturulmuştur. Yine kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve kadın girişimcilerin seslerini duyurabilmesi amacı ile Üreten Kadın Yarışması düzenleyerek iş fikirlerini ve girişimcilik süreçlerini anlatan kadın girişimcilere çeşitli ödüller vermektedir (Halkbank, 2024).

Yukarıda açıklanan kredi türlerinin özelliklerine bakıldığında hemen hepsinin ortak özelliğinin, girişimcilik faaliyetinin en zor aşaması olarak değerlendirilebilecek kuruluş aşamasına veya girişimcilik faaliyetinin ilk yıllarına yönelik olduğu ve girişimcinin bu aşamadaki finansman zorluğunun üstesinden gelebilmesine yönelik olarak düzenlenmiş olduğu görülebilecektir. Bu da bu paketlerin asıl amacı olan girişimciliğin desteklenmesi ve kuruluş aşamasındaki finansal kaynağa erişim zorluğunun ortadan kaldırılması amaçlarına doğrudan işaret etmektedir. Girişimcilerin karşılaştığı zorlukları açıkladığımız bölümde en önemli sorunlardan birinin krediye erişim olduğu vurgulanmıştır. Yukarıda açıklanan kredi paketleri hedef kitleleri itibariyle doğrudan bu soruna çözüm üretme amacı taşımaktadır.

Kadın Girişimci Destek Kredisini diğer girişimci kredilerinden ayıran tek unsur, krediyi kullanan kişide meslek, tecrübe, mezuniyet şartı, sektör ve yaş gibi hiçbir kriterin aranmaması ve yalnızca kadın girişimci olması sıfatı ile krediye erişebiliyor olmasıdır.

² Konu kredi paketinin detaylarına <https://www.halkbank.com.tr/tr/ureten-kadınlar/kadın-girisimci-kredileri/kadın-girisimci-kredisi.html> adresinden ulaşılmıştır. İnternet sitesi incelendiğinde bankanın "Üreten Kadınlar" başlığı ile kadınlara yönelik ayrı bir bölüm oluşturduğu ve farklı girişimci kredisi türleri oluşturduğu görülebilecektir.

Sırf bu özelliği nedeni ile bile kredi içeriğinin yapısı dolayısıyla kadın girişimcilerin krediye erişimi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

Peki bu kredi paketlerinden önce bu aşamadaki bir girişimci banka kredilerinden nasıl faydalanmaktaydı?

Banka finansmanına ulaşım KOBİler için çok önemlidir. Ancak faaliyetlerini sürdürmekte en önemli sorunu kaynak bulmak olan başta küçük işletmeler olmak üzere tüm girişimciler için bu finansmana ulaşmak ihtiyacın aksine çok kolay değildir. Literatürde bu bulguyu destekleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Hughes, 2009; Beck, Demirgüç Kunt, & Maksimovic, 2008; Pissarides, 1999). Bu durumun nedenleri arasında gerçeği yansıtmayan mali tablolar, özkaynak yetersizliği, yeterli teminat sağlayamama, piyasa koşullarından ve olumsuzluklarından hassas ve hızlı bir şekilde etkilenme, hızlı kurulup hızlı kapanmaları nedeni ile istikrarlı görülmemesi gibi nedenler sıralanabilmektedir.

Günümüzde pek çok banka birbirine benzer kredilendirme süreçlerini uygulamaktadır. Kredi başvurusunda bulunan bir işletme için ilk süreç istihbarat kısmı olan ön değerlendirme aşaması olup sonraki değerlendirmeler işletmenin mali bilançolarına öncelik veren belirli içsel ve dışsal süreçlere dayandırılmaktadır. Değerlendirmelerdeki en önemli kriterlerin başında mali tabloların yapısı ile geçmiş dönem kredi ödeme ahlakı bulunmaktadır.

İncelemeye konu kredi paketlerinin en önemli özelliklerinden biri 1 yıllık bir mali bilanço dönemini içermeyen krediye erişim imkânı sağlamasıdır. Bu paketler haricinde bir KOBİ kredisi 1 yılını doldurmamış bir firmaya özellikli durumlar hariç verilmemektedir. İkinci önemli özellikleri ise mali bilanço yetersizliğini ve buna bağlı olarak ortaya çıkan "ret" olasılığının diğer KOBİ kredilerindeki değerlendirmelere göre daha az olmasıdır. Türkiye'de faaliyet gösteren girişimcilerin çoğunun esnaf veya küçük ölçekli işletmeler olarak başladığı ve yine esnafın büyük kısmının basit usul defter tuttuğu düşünüldüğünde Basel kriterlerine göre kredi değerlendirmesi yapan bankaların değerlendirme süreçlerinde kabul sınırları içerisinde çıkabilecek güçlü mali bilançolara sahip olmadıkları aşikardır. Ayrıca ülkemizde halen kayıtdışının yoğun olması da işletmelerin mali bilanço değerlendirmelerinde gerçek faaliyet büyüklüklerinin

ölçülememesi nedeni ile olumsuzluk yaratmaktadır. Bu noktalardan hareketle yeni kurulanlar için henüz mali bir veriden söz edilememesi ve değerlendirilecek risk kriterlerine sahip olmamaları, kurulmuş ve 1 yılını doldurmuş olanlar dahil mali verilerinin kredi için henüz yeterli büyüklüğe erişmemiş olması gibi nedenlerle pek çok işletme bu finansmanın en ihtiyaç duyulan aşamalarında değerlendirme dışı tutulmaktadır. Bankalar tarafından verilmeye başlayan incelememize konu girişimci kredi paketleri ile birlikte bu paketler özelinde geçerli olacak şekilde daha esnek değerlendirme kriterleri oluşturulmuş, mali veri kriteri, faaliyet süresi gibi aranan önemli özellikler esnetilmiştir. İstihbarat olumsuzluğu bulunmayan ve kredi paketlerinin şartlarını sağlayabilen hemen her işletme bu paketlerden kolaylıkla faydalanabilmektedir.

3. BÖLÜM

GİRİŞİMCİ KREDİ PAKETLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu bölümü oluşturacak tüm veri analizi Halkbank tarafından kullanılan girişimci kredisi paketleri ve kadın girişimci paketi kredilerinin verileri ile sürdürülecektir.

Çalışmanın devamında “Halk, Cesur, Usta, Tekno ve Genç Girişimci Kredisi” paketleri özellikleri gereği hem kadın hem de erkek girişimciler tarafından kullanılabilir. Veri setinde bu paketlerden kullanan şahıs işletmelerinden kadın olanların tamamı ayrıştırılarak Kadın Girişimci Kredisi paketinden kullanan kadın verisi ile birleştirilmiştir. Böylece çalışmanın devamında “girişimci kredileri” olarak anılacak bu veri setinde bu kredilerden kullanan tüzel şirketlerin verisi ile erkek şahıs işletmeleri verisi bırakılmıştır. Bu veri setindeki tüzel şirketler ise kadın ortaklı olabilmekle birlikte tespiti mümkün olmadığından ve örneklem incelemesi yapılarak hemen hiçbirinde bir kadın ortağa rastlanmadığından birleştirilmiş olarak ele alınacak ve bu tüzel şirketlerin de erkek ortaklı olduğu varsayımı ile yorumlanacaktır. Kısaca Halk, Usta, Cesur, Tekno ve Genç girişimci türleri olan Girişimci Kredisi Paketleri “Girişimci Kredileri” adı ile anılacak ve erkek girişimcilerin toplamı olduğu düşünülecektir. Kadın Girişimci Kredileri tüm bu paketleri kullanabilen kadınları ve kadın girişimci kredisini kullanan kadınları içerdiğinden doğrudan “Kadın Girişimci Kredileri” olarak incelenmiştir.

Banka tarafından kullanılan Girişimci kredileri ile Kadın Girişimci kredileri haricindeki tüm diğer KOBİ kredileri ile Esnaf ve Sanatkarlar Kredi Kooperatifleri tarafından Halkbank üzerinden kullanılan esnaf kredileri değerlendirme dışı tutulmuştur.

İncelemede tüm girişimci kredi paketlerinin yürürlüğe alındıkları Mart 2021 tarihinden başlayan ve Nisan 2024 tarihine kadar kullanılan kredilerin verisi ele alınmıştır. Aksi belirtilmedikçe tüm bakiyeler TL olarak belirtilmiştir.

Çalışmada kadın girişimci kredi paketleri kapsamındaki kredi kullandırım verileri ile girişimci kredi paketleri kapsamındaki kredi kullandırım verileri, bölgesel dağılımları,

sektörel dağılımları gibi karşılaştırmalar yapılarak bu kredilerin kadın girişimcilerin krediye erişimine olan etkisi incelenmek istenmiştir.

3.1. KADIN GİRİŞİMCİ VE GİRİŞİMCİ KREDİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

2021 yılı ve sonrasında kullanılan tüm girişimci ve kadın girişimci kredilerine ilişkin veri seti değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı tablolar ile kadın girişimci kredilerinin tüm girişimci krediler içerisindeki dağılımları başlıklar halinde incelenmiştir.

3.1.1. Yıllar İtibariyle Kullanım Tutarlarının ve Paylarının Karşılaştırılması

Banka tarafından kullanılan kredi paketlerinin tüm Türkiye'deki toplam kullanım tutarına bakıldığında 35,5 milyar TL'yi aşan kredi kullanımının 23 milyarının girişimci kredilerinden oluştuğu, kadın girişimci kredilerinin ise 12,5 milyar olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. Yalnızca kullanım tutarından hareketle kadınların erkeklerin neredeyse yarısı kadar bir kredi hacminden faydalandığı görülebilecektir³. Bu durum elbette ticari hayatta faaliyet gösteren erkek girişimcilerin sayısının kadın girişimcilerin sayısının 3 katı kadar olması sebebiyle normal görünmektedir.

Tablo 1: Kadın Girişimci ve Girişimci Kredilerinin Kullanım Tutarları

YIL	KADIN GİRİŞİMCİ KREDİ TUTARI	GİRİŞİMCİ KREDİ TUTARI			GENEL TOPLAM
		TÜZEL	ERKEK	TOPLAM	
2021	2.305.798.455	9.231.168	5.917.650	15.148.818	2.320.947.273
2022	5.209.737.219	6.071.288.356	8.157.146.766	14.228.435.122	19.438.172.341
2023	4.256.495.433	3.143.325.124	4.408.424.219	7.551.749.343	11.808.244.776
2024	799.488.681	588.784.375	705.818.160	1.294.602.535	2.094.091.216
TOPLAM	12.571.519.789	9.812.629.023	13.277.306.795	23.089.935.818	35.661.455.606

³ Kullanılan veriden KKTC bölgelerine kullanılan krediler arındırılmıştır. Ayrıca veri, açılan kredi kartonu bazında temin edilmiş olup işletme bazında tekleştirilmeden kullanılmıştır.

Tablo 2: Kadın Girişimci ve Girişimci Kredilerinin Kullanırım Oranları

YIL	TOPLAM KULLANDIRIMDAKİ	
	KADIN G. ORANI	ERKEK VE TÜZEL GİRİŞİMCİ ORANI
2021	99,35%	0,65%
2022	26,80%	73,20%
2023	36,05%	63,95%
2024	38,18%	61,82%
TOPLAM	35,25%	64,75%

Tablo 1 ve 2 incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- ✓ Kredilerin verilmeye başlandığı ilk yıl olan 2021 yılında kadın girişimciler ilgili kredilere erkeklere oranla daha fazla erişmişlerdir. Kredinin ilk yılında kadın girişimcilerin toplam kullanım içindeki payı %99'dur. İlgili sapma ilk yıl bankanın kadın girişimci paketlerinin kullanımına ağırlık vermesi ve diğer girişimci paketlerinin duyurusunun tam yapılmamış olması ve banka tarafından öncelik verilmemesi olarak değerlendirilmiştir. Bu sapmada erkek girişimcilerin tüm diğer kredi türlerine de erişebildikleri için üst kullanım tutarı gibi limitleri olan bu kredileri tercih etmemeleri de değerlendirilebilecek etkenler arasındadır.
- ✓ Kullanım karşılaştırmasının daha anlamlı hale geldiği 2022 yılında ise tüm yıllarda kullanılan toplam kredilerin %54,5'i kullanılmıştır. Aynı yıl tüm bu girişimci kredileri pazarlama personellerinin hedef kriterlerine eklenmiş ve genel müdürlük birimlerince adet bazlı kullanım hedefleri dağıtılmıştır. 2022'de kadın girişimciler toplam 19,4 milyar TL'lik kredi büyüklüğünün 5,2 milyar ile yalnızca %26,80'ini kullanmışlardır. Erkek girişimciler ise 14,22 milyar ile %73,2 gibi oldukça yüksek bir kullanım oranına erişmişlerdir.
- ✓ 2023 yılı ve 2024 yılının ilk dört ayını içeren dağılım incelendiğinde kadın girişimcilerin toplam kredi büyüklüğü içindeki payı sırasıyla %36,05 ve %38,18 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında bir önceki yıla göre %10 bir artış söz konusu olsa da toplam kredi hacmine bakıldığında 11,80 milyar TL'lik kredi büyüklüğünün 4,25 milyar TL'sine erişebilmişlerdir. Oransal artışlar umut verici olsa da erkek girişimciler kadın girişimcilerin neredeyse 3 katı kadar girişimci kredisi kullanmışlardır.

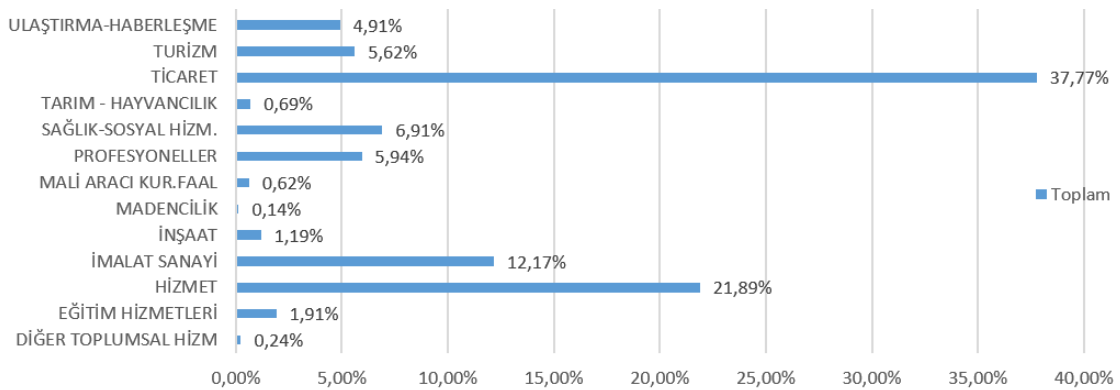

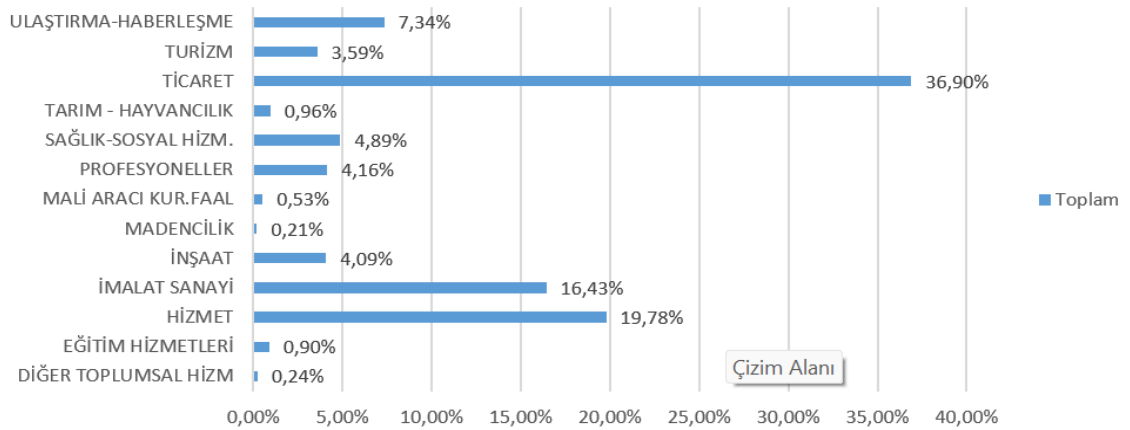
- ✓ 2024 yılına ait veri ilk 4 ayı kapsadığından tutar olarak anlamlı bir karşılaştırma imkânı oluşturmasa da kadınların tüm krediler içerisindeki toplam payı bu dönemde %38,18'e ulaşmıştır. Buradan hareketle her yıl kadın girişimcilerin toplam içerisindeki payının artarak devam ettiği buna kıyasla da erkek girişimcilerin payının azaldığı söylenebilmektedir.
- ✓ Tüm yıllara ait rakamlara bakıldığında kullanılan 35,6 milyar TL'lik kredi büyüklüğünün %35,25'i kadın girişimciler tarafından kullanılmış olup erkek girişimcilerin oranı %64,75 olarak gerçekleşmiştir.
- ✓ Yıllara sâri rakamlar göz önüne alındığında tüm krediler içerisindeki kadın girişimci kredisi oranı her yıl bir önceki yıla göre %10 civarında artmış olmakla birlikte halen erkek girişimciler toplam kredi rakamından kadınların 3 katından fazla bir büyüklüğe erişmişlerdir.

3.1.2. Kullanılan Kredilerin Sektörel Karşılaştırması

Kullanılan kredilerin sektörel karşılaştırmasına bakıldığında aşağıda yer alan tablo 3 ve 4'e ulaşılmıştır.

Tablo 3: Kadın Girişimci Kredisi Kullanan Firmaların Sektörel Dağılımı (Tutara Göre)

Tablo 4: Girişimci Kredisi Kullanan Erkek İşletmelerin Sektörel Dağılımı (Tutara Göre)

Girişimci kredisi kullanan kadın ve erkek tüm girişimlerin kendi içlerindeki sektörel dağılımları Tablo3 ve 4'de düzenlenmiştir. Buna göre her iki grupta da kredi kullananların büyük çoğunluğu ticaret sektöründe faaliyet gösteren firmalardan oluşmaktadır. Kredi kullanan kadın ve erkek girişimcilerin oransal dağılımına bakıldığında ticaret sektörünün her iki grupta da %37 ye varan bir oranının bulunduğu görülmektedir. Bu sektörü yine her iki grupta da hizmet ve imalat sanayi takip etmekte olup oranlar da yine birbirine oldukça yakındır.

Kadın girişimcilerin sektör dağılımının incelendiği çeşitli literatür çalışmalarında ise kadınların ağırlıklı olarak hizmet sektöründe hem işgücü hem de işveren olarak daha yoğun çalıştığı bulgularına ulaşılmıştır (Turhan, 2023). Marmara Üniversitesi tarafından hazırlanan "Türkiye' de Kadın İstihdamı ve Kadın Girişimciliği" raporunda; 80 ilde faaliyet gösteren 1.613 kadın girişimci ve 2004-2021 yılları arasındaki kadın girişimci verilerini kapsayan sonuçlarda; kadınların özellik hizmet sektöründe yoğunlaştıkları görülmüştür (Turhan, 2023).

Kadın girişimcilerin kurdukları işletme profili sonuçlarında ise ağırlıklı girişimlerin hizmet sektöründe faaliyet gösterdikleri ve mikro ölçekli yapılanmalar şeklinde kurulduğu yer almaktadır (Yirik & Yıldırım, 2014).

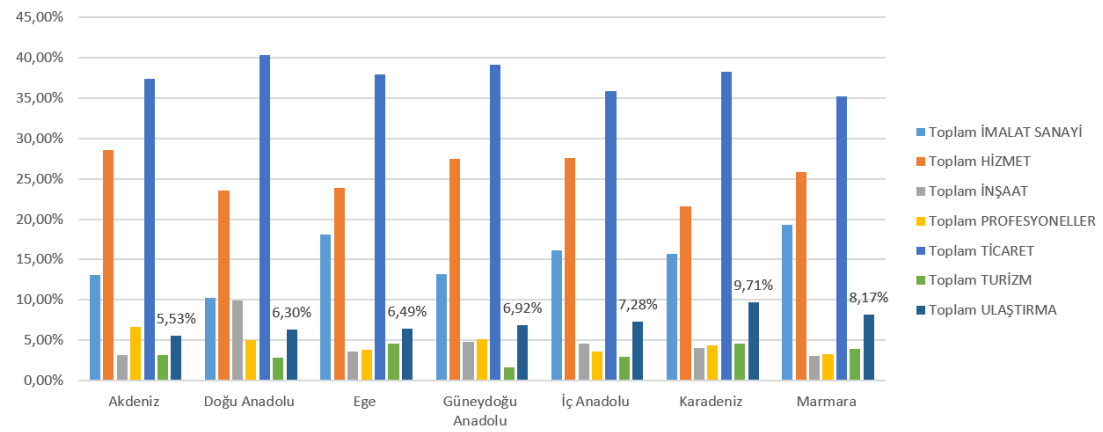
Çalışmamızın bulgularında kadın girişimcilerin hizmet sektöründe daha ağırlıklı faaliyet göstermesine rağmen kadın girişimci kredisi kullanan kadın girişimcilerin erkek meslektaşları gibi ticaret sektöründe faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum kadın

girişimcilerin erkek meslektaşlarının ulaşabildiği kredilere daha kolay ulaşabildiği bulgusunu işaret etmektedir.

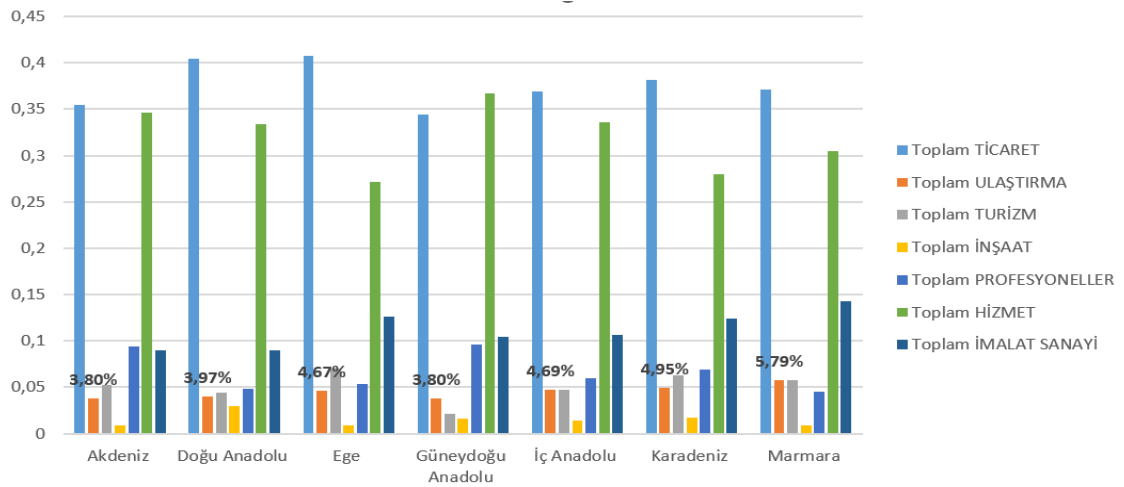
3.1.3. Kredi Kullanan Şirketlerin Bölge ve Sektör Dağılımı

Girişimci kredisi kullanan kadın ve erkek girişimcilerin bölgesel dağılımına ve o bölgelerdeki sektörel dağılımlarına bakıldığında aşağıdaki tablolara ulaşılmıştır. Dağılım oluşturulurken sadeleşme açısından %5'in altında payı olan sektörler tablolardan çıkarılmıştır. Eğitim hizmetleri, toplumsal hizmetler, sağlık ve sosyal hizmetler olarak ayrıştırılmış başlıklar hizmet sektörü altında toplanmıştır.

Tablo 5: Erkek Girişimci Kredilerinin Bölgesel ve Sektörel Dağılımı (Tutara Göre Yüzdese)

Tablo 6: Kadın Girişimci Kredilerinin Bölgesel ve Sektörel Dağılımı (Tutara Göre Yüzdese)

Erkek ve kadın girişimcilerin kredi kullandırmalarından çıkarılan sektör dağılımları incelendiğinde Türkiye'deki faaliyet gösteren tüm şirketlerin sektörel dağılımında olduğu gibi aynı dağılımı sergilediği görülmektedir. Tabloları karşılaştırdığımızda şu bulgular üzerinde durulmak istenmektedir:

- ✓ Erkek girişimci kredilerinin sektörel dağılımının incelendiği Tablo 3'teki gibi tüm bölgelerde ticaret, hizmet ve imalat sıralaması değişmemiştir. Coğrafi özelliklerimiz doğrultusunda belirli sektörlerin öne çıktığı – örneğin Akdeniz veya Ege Bölgesinde turizm sektörünün biraz daha ağırlıklı dağılması gibi bölgelerimizde de durum bu sektörler lehine gelişmemiştir.
- ✓ Kadın girişimcilerin bölgeler arası sektörel dağılımı incelendiğinde Tablo 4'tekine yine benzer bir dağılım sergilendiği ve hemen tüm bölgelerde ticaret, hizmet ve imalat sıralamasının bölgesel faktörler ile değişmediği görülmektedir.
- ✓ Tablo 6'da genel dağılımın aksine Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadın girişimcilerin faaliyet gösterdiği ana sektör hizmet sektörü olarak belirlenmiş ve yalnızca bu bölgemizde yüzdesel olarak ticaret sektörünün üzerinde kalmıştır.

3.1.4. Ulaştırma Sektörüne Özel Bir Bakış

Girişimci kredilerinden herhangi birini kullanan firmaların sektörel ve bölgesel dağılımlarının yer aldığı tabloların ardından kadın girişimcilerin çok az dağılım göstermesi öngörülen sektörlerden biri olan ulaştırma sektörüne ayrı bir inceleme yapılmak istenmiş ve tablolar üzerinde yüzdelik dilimleri ayrıca belirtilmiştir.

Ulaştırma sektöründeki erkek girişimci kredisi kullanan girişimcilerin gösterildiği Tablo 3 ile aynı özelliklerdeki kadın girişimcilerin gösterildiği Tablo 4'de kadın girişimcilerin erkek meslektaşlarından dağılım olarak belirgin bir farklılık göstermediği görülebilecektir. Bu durum diğer tüm sektörlerde de benzer olmakla birlikte konu sektörün üzerinde durulmasının esas nedeni nakliye, her türlü yolcu taşımacılığı, yük taşımacılığı gibi faaliyetleri yürüten kadınların oldukça az olduğunun düşünülmesidir. Ancak tablolar karşılaştırıldığında böyle belirgin bir farklılık yakalanmamıştır. Bu

noktada bu durumun temel nedenleri ile birlikte aslında tüm sektörlere küçük büyük etki eden bir noktaya değinilecektir.

Kadın girişimcilerin görece daha az olması beklenen bu sektörde kadın girişimcilerin hiç de az olmamasının en büyük nedeninin tüm faaliyetlerin erkekler tarafından yönetilmesine rağmen kadınlar adına şirket kuruluşu gerçekleştirilmesi olduğu düşünülmektedir. Bunun bir nedeni bu sektörde her bir kişiye bir plaka alımı gibi bir kısıtlamanın getirilmesi ve ikinci bir araçla faaliyet göstermek isteyen bir girişimcinin ikinci bir şirket kuruluşunu eşi adına gerçekleştirerek bu durumu bertaraf etmeye çalışmasıdır. İkinci ve diğer sektörlerde de rastlanabilecek ikinci neden ise daha önce herhangi bir girişimcilik faaliyetinde başarısız olması nedeni ile sicil bozukluğunu temizlemek yerine faaliyetlerini sürdürmek isteyen erkek girişimcilerin yine aynı şekilde eşinin üzerine yeni bir firma açması ve bu yol ile finansman bulmaya çalışmasıdır. Burada sunulan bu ikinci neden elbette yalnızca ulaştırma sektöründe gözlenmemekle birlikte bu sektör bu analizin yapılabileceği en belirgin sektörlerden biridir.

Türkiye’de kadın girişimciliğinin ölçülmesinde rasyonel bir analiz yapılmasını zorlaştıran en önemli etkenlerden biri hiçbir şekilde şirket yönetimine ve dolayısıyla girişimcilik faaliyetine katılmasa da erkeklerin kadınlar adına şirket kurarak kadın girişimci verilerine dahil olması olduğu düşünülmektedir. Bu esnaf gibi küçük ölçekli işletmelerden büyük holdinglere kadar karşılaşılabilen kadının yalnızca verilerde var olması, etkin ve bağımsız haline getirilmesi gerçeklerinden biridir. Araştırmamızda da bu verinin ayıklanması mümkün olmadığından bu durum göz ardı edilmek zorunda kalmıştır.

3.1.5. Girişimcilerin Krediye Erişme Sürelerinin Karşılaştırılması

İncelememize konu tüm girişimci kredisi paketleri 2021 Mart ayında yürürlüğe girmiştir. Kadın girişimciler ile erkek girişimcilerin bu krediye ne kadar sürede eriştiklerinin karşılaştırmalı bir tablosu düzenlenmek istenmiştir.

Aşağıda karşılaştırmalı tabloya yer verilmiş olup tablo girişimci kredisi kullanan kadın ve erkek girişimciler verisi müşteri bazında tekleştirilmeden kredi kartonu bazında düzenlenmiştir.

Tablo 7: Kuruluş Tarihinden Krediyeye Erişime Kadar Geçen Süre Karşılaştırması (Adet Bazlı)

Adet Bazlı			KADIN GİRİŞİMCİLER		DİĞER GİRİŞİMCİLER			
KURULUŞ YILI	KREDİYE ERİŞİM SÜRESİ	GENEL TOPLAM	KADIN	GENEL TOPLAMA GÖRE YÜZDE	ERKEK	TÜZEL	TOPLAM	GENEL TOPLAMA GÖRE YÜZDE
2021 öncesi kurulan	-	205.950	97.563	47,37%	71.092	37.295	108.387	52,63%
2021 Sonrası kurulan	-	67.290	26.779	39,80%	27.069	13.442	40.511	60,20%
2021	12 Aydan Kısa	5.690	3.892	68,40%	1.101	697	1.798	31,60%
	12 aydan Uzun	22.142	8.084	36,51%	9.353	4.705	14.058	63,49%
	Toplam	27.832	11.976	43,03%	10.454	5.402	15.856	56,97%
2022	12 Aydan Kısa	18.704	7.587	40,56%	7.366	3.751	11.117	59,44%
	12 aydan Uzun	7.631	2.398	31,42%	3.307	1.926	5.233	68,58%
	Toplam	26.335	9.985	37,92%	10.673	5.677	16.350	62,08%
2023	12 Aydan Kısa	11.475	4.223	36,80%	5.140	2.112	7.252	63,20%
	12 Aydan Uzun	661	202	30,56%	349	110	459	69,44%
	Toplam	12.136	4.425	36,46%	5.489	2.222	7.711	63,54%
2024	12 Aydan Kısa	987	393	39,82%	453	141	594	60,18%
	12 Aydan Uzun	-	-	-	-	-	-	-
	Toplam	987	393	39,82%	453	141	594	60,18%

Tablo 7 detaylı bir şekilde incelendiğinde aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

- ✓ 2021 yılı öncesinde kurulan toplam 205.959 işletmeye girişimci kredilerinden kullanılmış olup bunların %47,37'sini kadınlar, %52,63'ünü erkek olarak değerlendirilen erkek ve tüzel işletmeler oluşturmaktadır.
- ✓ 2021 yılı sonrasında kurulan toplam 67.290 işletmeye girişimci kredilerinden kullanılmış olup bunların ise %39,80'ini kadın girişimci, %60,20'sini ise yine erkek olarak değerlendirilen erkek ve tüzel işletmeler oluşturmaktadır.
- ✓ 2024 yılına ait veriler 2024'ün ilk 4 ayını oluşturduğundan krediye erişim açısından anlamlı bir veri oluşturmamaktadır.
- ✓ 2021,2022 ve 2023 yıllarına baktığımızda,
  - 2021 yılında kurulan toplam 27.832 işletmenin %43'ünün kadın girişimci, %56,97'sinin ise erkek ve tüzel girişimci olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin kuruluşundan itibaren krediye erişimine geçen süre dikkate alındığında kadın girişimcilerin %68,4'ü krediye 12 aydan kısa sürede

ulaşırken erkek işletmelerin %63,49'u krediye 12 aydan uzun sürede erişmiştir. Buradan kadın girişimcilerin erkek girişimcilere göre krediye daha kısa sürede eriştiği bulgusuna erişilmiştir.

- 2022 ve 2023 yıllarına bakıldığında da yıllar içinde kurulan firmaların ağırlıklı kısmı erkek girişimcilerden oluşmakla birlikte her iki yılda da kadın girişimciler krediye 12 aydan kısa sürede ulaşırken erkek girişimcilerin çoğu 12 aydan uzun sürede erişmiştir.
- ✓ Tablo 7 ile kadın girişimcilerin erkek girişimcilere göre çok daha kısa sürede bu kredi paketlerine eriştiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamızın ana başlığı olan *kadın girişimci paketlerinin kadın girişimcilerin krediye erişimine olan etkisini* incelediğimiz bu çalışmada bu sonuç olumlu bir anlam ifade etmektedir.

Yeni kurulan firmaların sektörel olarak dağılımını incelediğimizde ise aşağıdaki Tablo 8'ya ulaşılmaktadır:

Tablo 8: 2021 Yılından Sonra Kurulan ve Kredi Kullanan Tüm Firmaların Sektörel Dağılımı

	Erkek & Tüzel	Kadın	Genel Toplam İçindeki Payı
HİZMET	60,00%	40,00%	22,54%
İMALAT SANAYİ	70,28%	29,72%	12,28%
İNŞAAT	86,13%	13,87%	3,91%
PROFESYONELLER	57,69%	42,31%	1,39%
SAĞLIK-SOSYAL HİZM.	55,56%	44,44%	8,94%
TİCARET	61,40%	38,60%	34,76%
TURİZM	55,34%	44,66%	6,00%
ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	75,82%	24,18%	6,71%
Genel Toplam	63,13%	36,87%	

Tablo 8 incelendiğinde çalışmamızdaki tüm sektörel dağılım tablo ve grafiklerindeki gibi en fazla Ticaret sektöründe firma kurulduğu ve krediye eriştiği görülebilecektir. Bu sektörü yine hizmet ve imalat sanayi izlemektedir. Tüm sektörlerde 2021 yılı ve sonrasında kurulan ve kredi kullanan firmaların yine çoğunluğunun erkeklerden

oluştugu görülebilecektir. Ancak burada şu nokta dikkat çekicidir. Tablo 1 ve 2 ile karşılaştırıldığında tüm kadın erkek girişimcilerin toplam verilerinin dağılımına göre bu genel dağılımdan farklı olarak 2021 sonrasında kurulan kadın girişimcilerin, erkek girişimcilerin kullanım yüzdelerine yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu 2021 yılı sonrasında kadın girişimcilerin krediye ulaşma sürelerinin daha kısa olmasını ve kurulan firmaları cinsiyet farkının ve kredi kullanımının daha dengeli olduğu sonucuna bizi ulaştırmaktadır.

SONUÇ

1980 ve sonrasında girişimciliğin kalkınmanın ve büyümenin ana unsurlarından biri olarak görülmeye başlaması ile birlikte nüfusun yarısını oluşturan kadınların da erkek meslektaşları gibi girişimcilik faaliyetlerine eşit şartlarda katılarak bu kalkınma politikalarına destek vermesi önemli hale gelmiştir.

Çalışma boyunca kadınların iş hayatında ve özellikle girişimcilik faaliyetlerinde karşılaştıkları çoklu engellere değinilmiştir. Çalışmamız kadın girişimcilerin faaliyetlerinde geri planda kalmasına neden olan önemli etkenlerden biri olarak değerlendirilen finansmana erişim zorluğunun incelenmesi üzerine kurulmuştur. Bu doğrultuda kadın girişimcilerin yaşadıkları bu zorluğunun giderilmesi amacı ile oluşturulan kadın girişimci kredi paketlerinin kadın girişimcilerin krediye erişimini olumlu bir şekilde etkileyip etkilemediği sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

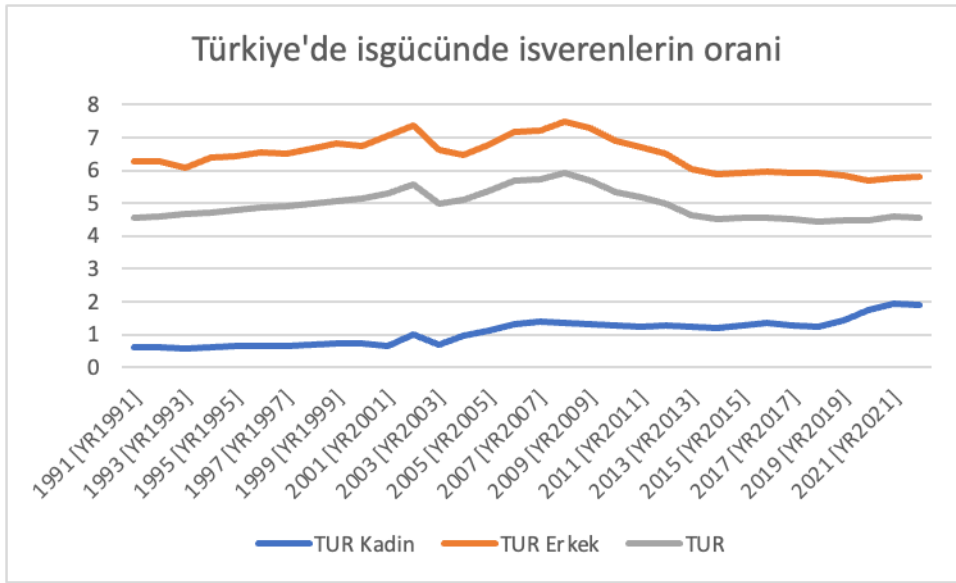
Girişimciliğin değerlendirilmesinde Türkiye’de faaliyet gösteren kadın girişimcilerin Haziran 2023 itibariyle 1 milyonu geçtiği, buna karşılık erkek girişimcilerin sayısının ise 5,45 milyona ulaştığı belirtilmişti (TUİK, 2023). Çalışmamızda kadın girişimci kredilerinin toplam krediler içindeki payı ele alınmış ve 2022’den itibaren her yıl kadın girişimcilerin toplam girişimci kredileri içindeki payının %10 civarında arttığı, 2022’de %26,8 olan bu payın 2024’ün ilk 4 ayında %38’e ulaştığı tespit edilmiştir. Erkek girişimci sayısının kadın girişimci sayısının 5 katından fazla olmasına rağmen kadınların kredilere erişim içindeki payının %38’i geçmiş olması bu kredilerin kadın girişimcilerin finansmana erişimini olumlu yönde etkilediğine yönelik bulgulardan biridir.

Yine çalışmada 2021 ve sonrasında kurulan kadın ve erkeklere ait işletmelerin krediye erişme süresi incelenmiş ve kadın girişimcilerin erkek girişimcilere göre krediye daha kısa sürede eriştiği tespit edilmiştir. Kadın girişimciler 12 aydan daha kısa bir sürede krediye erişirken erkekler 12 aydan uzun sürede krediye erişmişlerdir. Bu bulgu da çalışmamıza konu kredi paketlerinin kadın girişimcilerin krediye erişimini olumlu yönde etkilediği tezimizi doğrular niteliktedir. Yine aynı bulgudan kadın girişimci kredileri sayesinde kadınların yeni girişimlerde bulunma fırsatlarının arttığı sonucu da çıkarılmıştır. Yeni kurulan işletmelerde, kadın girişimcilerin krediye erişim süresinin erkeklerden daha kısa olması, kadınların krediye kolay erişebilecekleri bilgisiyle

girişimcilik kararını daha rahat almaya başlayabildikleri sonucuna ulaşmamızı sağlamıştır.

Bu doğrultuda, Türkiye’de son yıllarda anlamlı bir artış gösteren kadın girişimci kredilerinin Türkiye’deki kadın işveren sayılarına yansımaya değerli olacaktır.

Tablo 9: Türkiye’de işgücünde işverenlerin oranı

Dünya Bankası verilerine göre (Dünya Bankası, 2021) son 30 yıldır Türkiye’de işverenlerin toplam çalışanlar içindeki oranı %5 düzeyinde seyretmiştir. Bu oran erkekler için %6 civarında devam ederken 90’lı yılların başında %1’in bile altında olan kadın işverenlerin toplam kadın istihdamı içindeki oranı 2019 yılından itibaren artış göstermeye başlamıştır. Benzer bir artış erkek işveren oranında gözlemlenmemektedir. Bu oran hala çok düşük olsa da gözlemlenen artışların, kadın girişimcilere verilen destek paketlerinin popülerleşmeye başladığı dönemlerde gözlemlenmesi nedeni ile verilen konu desteklerden kaynaklandığını iddia etmek mümkündür.

Veri çalışması ile gösterilmeye çalışılan tüm bu olumlu etkilere rağmen kadın girişimcilere yönelik verilerin yüzdelik paylarının azlığı, erkek egemen sektörlerde kredi erişimin daha yoğun olması, kadın girişimci sayısının erkek girişimcilerin halen beşte biri olması, iş hayatındaki cinsiyete dayalı eşitsizliklerin günümüzde de oldukça güncel

olması gibi nedenler ile kadın girişimciliğinin artırılması ve kadınların iş hayatında eşit bir şekilde var olabilmesi için daha gidilecek oldukça uzun bir yol olduğu aşikardır.

Krediye erişimi etkileyen önemli unsurlardan biri de kredi verenlerin bakış açıları ve değerlendirme kriterleridir. Bankacılık sektöründe basel kriterleri ve yapılan diğer çalışmalar ile kredi değerlendirmelerinin nesnel faktörlere dayandırılması, kişilik özellikleri, cinsiyet, yaş gibi öznel faktörlerin devre dışı bırakılması için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu düzenlemeler dahilinde bile halen kredi veren banka çalışanlarının kendi bakış açılarını kredi değerlendirmelerine yansıttıkları görülmektedir. Çalışmamızda bu konuda Haas ve Brock tarafından gerçekleştirilen çalışmanın önemli bulgularına da değinilmiştir (Brock & Haas, 2023). Haas ve Brock'un kredi verenin meslek tecrübesinin, yaşının, cinsiyetinin kredi değerlendirmelerinde etkili olabildiği, kadınların yaptıkları başvurularda daha fazla teminatlanma şartları talep edebildikleri, kadınların erkek egemen sektörlerde daha farklı şartlar ile kredi alabildikleri gibi sonuçlara erişen çalışmada kredi veren çalışanların cinsiyet eşitliğine dayalı değerlendirmelerinin önüne geçilmesine yönelik eğitim almalarının sağlanması ve bu konuda iç denetim ve düzenlemelerin getirilmesi önerilmiştir. Bankacılık sektöründe kadın girişimciliğinin artırılması amacı ile özel kredi paketlerinin düzenlenmesi ile birlikte verilecek bu eğitimlerin de finansmana erişim zorluğu üzerinde oldukça etkili olacağı bu yaklaşım tarafımızca da desteklenmektedir.

Çalışmamızda literatürdeki benzerlerindeki gibi, kadın istihdamının ve kadın girişimciliğinin detaylı incelemesine olanak vermeyen, veride sapmalara neden olabilecek, kadın istihdamının büyük bir bölümünün kayıt dışı olmaya devam etmesi, kayıt altındakilerin de bir kısmının kadın ortaklığında veya doğrudan kadın üzerinden kurulsada yönetimlerinde kadınlara görev verilmeksizin yine erkek eş ve akrabaları tarafından yönetilmeye devam ediliyor olması gibi nedenler ile çeşitli sınırlılıklar bulunmaktadır. Kadın istihdamının ve girişimciliğinin artırılması konusunda etkili stratejilerin doğru sonuçlar ile ortaya konulabilmesi için bu durumun önüne geçilmesini sağlayacak mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir.

Girişimciliğin bir kültür olarak gerek erkeklerce gerekse kadınlarca yerleşebilmesi adına finansal okuryazarlık başta olmak üzere girişimcilik eğitimlerinin ilk ve orta okul derecesinden itibaren verilebilir olmasına yönelik düzenlemelerin getirilmesi gerektiği

bir diğerk önerimizdir. Kadın erkek fark etmeksizin geçmişte ve günümüzde üniversiteler öncesindeki tüm eğitim öğretim dönemlerinde bireyler öncelikle çalışan sıfatı kazanacakları birer meslek sahibi olma bilinci ile yetiştirilmektedir. Bu eğitim sisteminin bir sonucu olarak girişimcilik büyük bir çoğunluk için mesleklerin dışında tutulan, sermayedarların gerçekleştirebilecekleri bir faaliyet olarak algılanmakta, girişimciliğın doğasında bulunan girişimcinin alması gereken belirsizlik ortamındaki risk, yalnızca para kaybedebilecek sermaye sahiplerinin aşabileceği bir sorun olarak görülmektedir. Girişimciliğın kalkınmadaki yeri ve önemi dolayısıyla çocuk yaşlardan itibaren bir girişimcilik bilincinin yerleştirilmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Kadın girişimciliğının artırılması amacı ile genel politikalar yerine daha özele inen, kadınların iş hayatında karşılaştıkları problemleri doğrudan çözmeye yönelik düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu görüş kadın girişimcileri desteklemek için hangi stratejilerin işe yarayacağıın incelendiği bir literatür çalışması sunan Diego Ubfal tarafından yapılan “Kadın Liderliğindeki İşletmelerin Desteklenmesinde Ne İşe Yarar” başlıklı çalışmadaki sonuçlar ile de örtüşmektedir (Ubfal, 2023). Ubfal da çalışmasında kadın girişimcilerin işlerini genişletmelerini engelleyen yasal kısıtlara, iş dünyasındaki karşılaştıkları toplumsal beklentilere, iş ve aile sorumlulukları arasında denge kurmalarını zorlaştıran bakım hizmetlerine erişim zorluklarına ve iş potansiyellerini engelleyen cinsiyete dayalı ayrımcılığa değinerek bu bağlamsal kısıtların dikkate alınarak farklı ve öznel müdahalelerin test edilmesi gerektiğini öne sürmektedir.

Sonuç olarak çalışmamızda, kadın girişimci destek kredilerinin kadınların krediye erişimini olumlu yönde etkilediği gösterilmiş olup bu olumlu etkinin ivmesinin halen oldukça az olması nedeni ile çeşitli öneriler getirilmiştir. Bu önerilerimiz kredi verenlerin cinsiyete dayalı ayrımcı değerlendirmelerinin ortadan kaldırılmasına yönelik eğitimlerin düzenlenmesi, ekonomi politikalarının iş gücündeki kadın oranlarını gerek çalışan gerekse işveren olarak doğru ölçerek oluşturulması, girişimcilik kültürünün yerleşmesi amacı ile finansal okuryazarlık ve girişimcilik eğitimlerinin ilk ve orta kademeli okullardan itibaren verilmeye başlanması, kadın girişimciliğının artırılması amacı ile genel değil kadına özgü zorlukların değerlendirildiği daha özele inen politikaların düzenlenmesi şeklinde sıralanmıştır.

Kadın girişimciliği kadınların kendilerine özgü karakterlerinden, toplumsal rollerinden, sosyal kimlerinden ayrı tutularak incelenemeyecektir. Bu yüzden kadın girişimciliğinin artırılması ve bu yolla kalkınma ve büyümeye belirgin bir ivme kazandırabilmeleri için cinsiyete dayalı her türlü eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak yapılacak düzenlenmeler ile kolektif bilincin bu yönde dönüştürülmesi ve kadınlara eşit sorumluluk, eşit haklar, eşit şartlar dahilinde ama kendilerine özgü zorlukların değerlendirildiği sürdürülebilir bir çalışma hayatı oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Alpdoğan, H., & Yıldırım, B. (2023). İktisadi Düşünceler Çerçevesinde Geleneksel Girişimcilik ve Yeni Nesil Girişimcilik Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Business and Trade*, 4(2), 248-260. <https://doi.org/10.58767/joinbat.1397151>
- Takay, B., & Aydın, D. (2013). Kapitalizmin Şovalyeleri ve Sanayi Kaplanları Üzerine. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 153-165. <https://doi.org/10.17065/huniibf.103648>
- Araz Takay, B., & Kalemci Tüzün, İ. (2016). *Toplumsal eylemin girişimci kadınlar sosyal kimlik odakları üzerinden dönüşümü. İz Bırakan Adımlar*. Siyasal.
- Beck, T., Demirgüç Kunt, A., & Maksimovic, V. (2008). Financing Patterns Around The World: Are Small Firms Different. *Journal of Financial Economics*, 89(3), s. 467*487. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2007.10.005>
- Bektaş, H. (2023). *Üreten Kadınların Girişimcilik Yolculuğu*. İstanbul: Türkiye Halk Bankası Yayınları. https://www.halkbank.com.tr/content/dam/halkbank/tr/dokumanlar/genel/%C3%BCreten-kad%C4%B1nlar/Ureten_Kadinlar_Girisimcilik_Yolculugu_Ocak2023_ISBN.pdf adresinden alındı
- Brock, J., & Haas, R. (2023). Discriminatory lending. *American Economic Journal: Applied Economics*, 2(15), s. 31-68. doi:<https://doi.org/10.1257/app.20210180>
- Büyükılgaz, U. (2020). İktisat Literatüründe Girişimcilik Teorileri. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), s. 01-12. doi:<https://doi.org/10.46482/ebyuiibfdergi.664021>
- Cengiz, S. (2018). *Kirzner'in girişimcilik Teorisinin Avusturya İktisat Okulundaki Yeri ve Önemi*. Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 2(25), s. 15-28. doi:<https://doi.org/10.31006/gipad.396298>
- Crosetto, P., & Filippin, A. (2016). A Reconsideration of Gender Differences in Risk Attitudes. doi:<https://doi.org/10.1287/mnsc.2015.2294>
- Croson , R., & Gneezy, U. (2009). Gender Differences in Preferences. *Journal of Economic Literature*, 47(2), s. 74-448. doi:10.1257/jel.47.2.448
- Çınar, D., & Dalaman, Z. B. (2022, 05 08). Türkiye'deki Kadın Girişimciliğinin Önündeki Engeller. *DergiPark*, 1(1), s. 117-130. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2298354> adresinden alındı
- Dünya. (2023, Kasım 21). *Dünya Gazetesi*. <https://www.dunya.com/ekonomi/halkbanktan-208-bin-kadin-girisimciye-51-milyar-tl-destek-haberi-711573> adresinden alındı

- Erdoğan, Z. (2024). *KOSGEB, Girişimcilik El Kitabı*. KOSGEB. <https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Bagimsiz/GEK.pdf> adresinden alındı
- Erdoğdu, S. (2023). *Sosyal taraflarda karar mekanizmalarında kadın liderliği*. ILO. NİSAN 2024 tarihinde <https://www.ilo.org/tr/publications/sosyal-taraflarda-karar-mekanizmalarinda-kadin-liderligi-isci-ve-isveren> adresinden alındı
- GEM. (2024). *Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2023/2024 Global Report, titled 25 Years and Growing*. GEM. <https://www.gemconsortium.org/report/global-entrepreneurship-monitor-gem-20232024-global-report-25-years-and-growing> adresinden alındı
- Grossman, P., & Eckel, C. (2008). Women and Risk Aversion: Experimental Evidence. doi:[https://doi.org/10.1016/S1574-0722\(07\)00113-8](https://doi.org/10.1016/S1574-0722(07)00113-8)
- Halabisky, D., & Shymanski, H. (2024). Gender gaps in entrepreneurship remain. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/158a933b-en/index.html?itemId=/content/component/158a933b-en#> adresinden alındı
- Halkbank. (2023). *2023 Entegre Faaliyet Raporu*. Halkbank. <https://www.halkbank.com.tr/content/dam/halkbank/tr/dokumanlar/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlar%C4%B1/2023-entegre-faaliyet-raporu.pdf#page=11.11> adresinden alındı
- Halkbank. (2024). *Üreten Kadınlar*. <https://www.halkbank.com.tr/tr/ureten-kadınlar/ureten-kadınlar-yarismasi/ureten-kadınlar-yarismasi/ureten-kadınlar-yarismasi-2023.html> adresinden alındı
- Hughes, A. (2009). Hunting the Shark: Some Reflections on the UK Experience of Support for the small business sector. *Innovation*, 11(1), s. 114-126. doi:<https://doi.org/10.5172/impp.453.11.1.114>
- İlter, B. (2008). Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği. Afyon. info:eu-repo/semantics/openAccess adresinden alındı
- İşbank. (2023). <https://www.isbank.com.tr/blog/kadin-girisimci-nedir> adresinden alındı
- Kılıç, S., & Güler Aydın, D. (2014). İktisadi ve Toplumsal Dönüşüm ve Yenilikçi Girişimci. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(16), s. 143-158. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gaziuibfd/issue/28309/300836> adresinden alındı
- Koç, M. (2022). *İkas*. <https://ikas.com.tr/blog/8-adimda-kadin-girisimci-destekleri-kosgeb-2022> adresinden alındı
- Küçükaltan, D. (2009, 06). Genel Bir Yaklaşımla Girişimcilik. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 4(1), s. 21. <http://dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Gkd/2009-haziran-cilt-4-sayi-1.pdf#page=1.00> adresinden alındı

- Mersin, T. (2024). *Türkiye'de Kobi Kredileri*. Türkiye Bankalar Birliği. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/9008/KOBI_Kredileri.pdf#page=1.00 adresinden alındı
- Öz, S., Dindarık, N., & Duman, F. (2019, 09 30). Schumpeteryan Girişimcilik ve 21. Yüzyıl Girişimcilik Yaklaşımları: Y Kuşağı Girişimcileri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *DergiPark*, 13(19), s. 1056-1091. doi:<https://doi.org/10.26466/opus.568703>
- Öztürk, S. (2018). Türkiye'de Kadın Girişimçiliğinin İktisadi ve Kültürel Normlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 13(1), s. 1-11. <https://dergipark.org.tr/en/pub/girkal/issue/42757/516229> adresinden alındı
- Öztürk, Ş., Nas, F., & İçöz, E. (2008, 06 01). 24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), s. 15-32. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pausbed/issue/34706/383676> adresinden alındı
- Pissarides. (1999). Is lack of funds the main obstacle to growth? ebrd's experience with small-and medim- sized businesses in central and eastern europe. *Journal of Business Venturing*, 14(5-6), s. 519-539. doi:[https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(98\)00027-5](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(98)00027-5)
- PwC. (2024). *Çalışma Hayatında Kadınlar Endeksi 2024*. <https://www.pwc.com.tr/calisma-hayatinda-kadinlar-endeksi-2024> adresinden alındı
- Soysal, A. (2010). Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *DergiPark*, s. 83-114. doi:https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002153
- TÜİK. (2023). TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675> adresinden alındı
- Turhan, M. (2023). Girişimcilikte Dijitalleşme: Kadın Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), s. 976-1007. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3189063> adresinden alındı
- Yener, S. (2018). İktisadi Kuramlar ve Girişimcilik. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), s. 13-38. doi:10.30561/sinopusd.428591
- Yirik , Ş., & Yıldırım, B. (2014). Turizm Sektöründeki Kadın Girişimcilerin Bireysel Değerleri ile Risk ve Belirsizlik Algıları Arasındaki İlişkilerin Alan Araştırması ile İncelenmesi: Antalya Örneği. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), s. 97-111. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/185149> adresinden alındı